J. C. Heuch

Fra Herrens hus

Fire prekener

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

J. C. Heuch: *Fra Herrens hus* (Fire prekener).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Tilegnelse 1
Jesu kjærlighetsmåltid 2
Vitnesbyrdet om Herren 11
Hvor fører livet vårt hen? 21
De egenrettferdige og de som er rettferdige av Guds nåde 32
Om J. C. Heuch 41

Tilegnelse

Vestre Aker menighet tilegnes disse vitnesbyrdene, som er avlagt i dens midte, med inderlig takk for den gaven av kjærlighet som menigheten har styrket meg med i min gjerning, og med bønn om at Guds nåde må velsigne hver og en som har tenkt på meg i kjærlighet.

J. C. Heuch

Jesu kjærlighetsmåltid

Skjærtorsdag 1873

Luk 22,14–20

Vil vi gi nattverden det navnet som best uttrykker hva den er, må vi kalle den kjærlighetens måltid. Holder vi en slipt diamant opp mot lyset, sender den alltid ut stråler og funkler i solskinnet, uansett hvilken side vi vender mot lyset. Slik stråler også vår Herre Jesu kjærlighet mot oss fra nattverdens hemmelighet, uansett fra hvilken side vi betrakter den.

Hvor har nattverden sitt utspring? I Jesu kjærlighet. Hva blir gitt oss i nattverden? Jesus selv, slik han på grunn av sin kjærlighet vil gi seg til syndere. Hvordan skal nattverdens nåde tas imot på rett måte? Bare slik som kjærlighet må og skal tas imot. Hva virker nattverden der den blir tatt imot på den måten? Gjenkjærlighet til ham som har mettet oss med sin kjærlighet ved sitt nattverdbord. Nattverden er sprunget ut av Jesu kjærlighet, den gir oss Jesu kjærlighet, og den virker kjærlighet til Jesus hos alle som kan og vil ta imot den som kjærlighetens gave.

«Jeg har lengtet inderlig etter å ete dette påskelammet sammen med dere.» (Luk 22,15)[1] Nattverden springer ut av denne lengselen: Jesus lengtet etter å gi disiplene sine det rette påskelammet å ete. Men denne lengselen kunne han bare ha i kraft av sin selvforglemmende kjærlighet. For han er jo selv det rette påskelammet, som ofret seg selv for oss da han ga sitt legeme og utøste sitt blod for oss i døden.

Vi lengter alltid etter å få noe, etter å få planene våre kronet eller savnene våre stilt. Men Jesus lengter etter å gi, og det er en gave som riktignok er rausere og rikere enn noen menneskelig gave, men som også har kostet ham mer å vinne enn vi kan fatte. Se da hvilket alvor det er i den lengselen Jesu kjærlighet har etter å gi seg selv for verdens liv!

Døden og helvete sto i veien for ham og øste sin angst og sin redsel ut over ham i fulle skåler for å få ham til å forandre sin vilje og kvele lengselen hans etter å gi seg selv for oss. Men selv da han på korset ble en forbannelse for oss og som det fordømte menneske følte seg forlatt av Guds kjærlighet, forlot ikke hans kjærlighet oss. Den var tro mot oss helt til enden, til alt var fullbrakt og den fullkomne gaven vunnet.

[1] Det greske ordet *pascha* (πάσχα) betyr både påskelammet og påskemåltidet. NB har her «dette påskemåltidet».

Ja, selve slekten som han brakte kjærlighetens offer for, ville hindre ham i det. For hva er bedre egnet til å slokke kjærligheten enn hat og spott hos dem den bringer sitt offer for? Men spottens kalde vann kunne ikke slokke hans kjærlighet, og hatets strømmer kunne ikke overskylle den (Høys 8,7). Aldri har noe menneske elsket slik som han.

Når et menneske forsikrer oss om sin kjærlighet og taler sine søte kjærlighetsord inn i øret vårt, kan vi nok ha grunn til å svare: «Vis meg din kjærlighet i gjerning, så skal jeg tro deg.» For så mange ganger er kjærligheten borte når stunden er kommet da den skulle vise at den er sann, ved å bringe offeret og fullføre gjerningen. Bare egenkjærligheten er til stede. Den har glemt alle kjærlighetens forsikringer og har tusen unnskyldninger for å slippe å holde løftene.

Men om Herren Jesus aldri hadde sagt et ord om sin kjærlighet til oss, ville likevel hans gjerning og lidelse ha forkynt den høylytt for hvert hjerte som har sans for hva kjærlighet er.

Vi ville prise det som noe stort om et menneske frivillig maktet å gi sitt liv, eller bare sin formue, for vennene sine – om ikke med glede, så i hvert fall uten tvang. Men ville vi holde det for mulig at et menneske kunne lengte etter å gi sitt liv, ja, bare sin formue, for fiendene sine – og det for slike som var fiendene hans, enda de hadde all grunn til å være vennene hans?

Men dette gjorde Jesus da han lengtet etter å gi sitt kjød for verdens liv. For verden, det er jo Judas, som forråder ham med et kyss – Peter, som fornekter sin Herre – ypperstepresten, som hyklersk sønderriver kjortelen sin – tjenerne, som i sin råhet slår ham på munnen – Herodes, som lettsindig leker med den Hellige – Pilatus, som feigt fornekter sannheten og retten – disiplene, som i vantro sørger over ham i stedet for over seg selv, og som glemmer å holde seg til ordet hans fordi de heller tror sin egen sans og sine egne tanker.

Verden, det er jo du og jeg, som har fått så store velgjerninger av Jesus at bare evigheten er lang nok til å takke ham for dem, og som likevel så ofte har forrådt og fornektet ham, spottet og hånet ham, vært vantro og lettsindige overfor ham. Det er oss han har lengtet etter å gi seg selv til som det rette påskelammet. Om det så ikke fantes noen i verden som elsket oss – han elsker oss, det er visst. For han ga seg selv for oss da vi var fiender.

Men fikk han da selv slett ingenting ved sitt offer? Fikk ikke også han et savn stilt da kjærlighetens offer var fullbrakt? Jo, han fikk det han lengtet etter: den tilfredsstillelsen kjærligheten finner i å kunne gi den fullkomne gaven.

Og nettopp i den hellige nattverd stiller han denne lengselen sin. For der gir han alle som kan ta imot gaven, alt det han har vunnet for oss da han ga sitt legeme og utøste sitt blod for oss. Der gir han seg selv med all sin nåde og gave.

Skulle vi regne opp all den nåde som ligger i Kristi nattverd, kunne vi nevne de største og dyrebareste gaver. Vi kunne nevne syndenes forlatelse, for i hans blod har vi syndenes forlatelse (Ef 1,7). Vi kunne nevne styrke til livsvandringen og helliggjørelseskampen, for hans kjød er i sannhet mat, og hans blod er i sannhet drikke (Joh 6,55). Vi kunne nevne det evige livs krefter, for den som eter hans kjød og drikker hans blod, har evig liv, og han skal reise ham opp på den siste dag (Joh 6,54).

Men når vi betrakter nattverden rett, som Kristi kjærlighets gave, ser vi at ikke engang summen av de største og dyreste nådegaver uttømmer det som blir gitt oss i nattverden. Fordi den er hans kjærlighets gave, gir den oss ham selv. Han rommer i seg hele nådens fylde, og for sine troende er han det ene nødvendige: I ham har de ubetinget alt de trenger for å bli salige i all evighet.

Slik er det jo alltid med kjærlighetens gaver: Det som gir dem størst verdi, er at de vitner om og åpenbarer giverens kjærlighet – at han gir seg selv i og med gaven. Du kan jo få en helt ubetydelig ting som du aldri har savnet og kanskje knapt har bruk for, og likevel kan denne tingen være deg dyrebarere enn perler og gull, hvis den er gitt i kjærlighet og giveren er deg kjær.

For da ser du ikke gaven, men i den ser du giveren. Gaven vitner om at han gir seg hen til deg av hele sin sjel. Den er så å si bare karet, fylt med kjærlighetens rikdom. Det er jo slik selv en enkes skjerv kan bli mer enn den største formue.

Og når vi virkelig har et menneske kjært, så vi ønsker å gjøre riktig godt mot ham, kan vi slett ikke nøye oss med å skaffe ham de største og dyreste gaver. Når vi gir ham dem, gir vi ham enda noe annet: vår kjærlighet. Vi tenker slett ikke på å kjøpe kjærligheten hans med gavene våre – for nettopp den som elsker en annen, forstår ordet: «Om noen ville gi alt han har i sitt hus for kjærligheten, ville han bare bli foraktet» (Høys 8,7). Likevel kan vi ikke annet enn inderlig ønske å få gi ham oss selv i og med gavene.

Skjer ikke dette, kan det bare være fordi mottakeren ikke vil lukke hjertet opp for oss. Men like sikkert som gaven vår er en kjærlighetsgave, må vi ønske at han skal gjøre det – at vi i og med gavene får bringe ham vårt hjerte.

Eller kan vi tenke oss at den som har et annet menneske kjært, kunne si: «Nå er jeg glad for at jeg endelig er ferdig med å gjøre alt dette mennesket trengte. Nå kan han nyte alt jeg har gitt ham, men heretter kan jeg være kvitt ham»? Slik kan den tale som har arbeidet for en annen fordi en eller annen plikt tvang ham. Men den som har arbeidet i kjærlighet og gitt i kjærlighet, gir seg selv, og derfor blir han aldri ferdig med å gi.

Det er nettopp det særegne ved kjærligheten at den ikke nøyer seg med å gjøre dette eller hint, om det så er det største og vanskeligste, eller med å lide dette eller hint, om det så er det tyngste og mest smertefulle. Den blir først fornøyd når den gjennom alt den gjør og lider, får åpenbare sitt vesen: når den får gi seg selv hen til den som får frukten av dens gjerning og lidelse.

Men nå har aldri noen elsket slik som Kristus har elsket. Derfor kan heller ingen gi seg selv i sine kjærlighetsgaver slik han gjør i sin kjærlighets gave, den hellige nattverd. Han har elsket hele mennesket og derfor også forløst hele mennesket, ikke bare sjelen, men også legemet. Slik gir han seg også helt til oss i den hellige nattverd: Hans legeme gir seg til vårt legeme, hans sjel til vår sjel, hans ånd til vår ånd, hele Kristus til hele mennesket.

Og vil du virkelig se hvor inderlig og helt han vil gi seg til deg og forene seg med deg, så tenk over ordet om å ete hans kjød og drikke hans blod. Så nær som næringen kommer blodet, vil han komme oss. Så helt som maten blir en del av vårt vesen, vil han bli forent med oss.

Derfor er nattverden et herberge der alle Guds trette vandringsmenn på jorden blir vederkveget. For der hviler de ved Mesterens bryst, slik Johannes gjorde i nattverdens stund. Derfor går de svake og maktesløse sterke og frimodige fra Herrens bord. For der har Kristi kjærlighet blandet seg med deres skrøpelighet, og derfor har de fått visshet om at de skal makte alt i ham som gjør dem sterke.

Men derfor kan heller ingen tunge fullt ut si hva Herren Kristus gir i nattverden. For ingen kan fatte rikdommen i hans kjærlighet, og ingen kan utgrunne hvilken salighet han gir når han i kjærlighet gir oss seg selv.

En gammel lærer har sagt at vi kjenner Herren bare i samme grad som vi elsker ham. Først den dagen vi kan elske slik vi er elsket, og derfor kan kjenne slik vi er kjent, skal vi få skue den rikdom av frelse som Kristus bød oss i nattverden hver gang han under brød og vin ga oss sitt legeme og blod, ja, seg selv i hele fylden av sin frelserkjærlighet.

Ingen annen makt i himmelen og på jorden enn Jesu kjærlighet kunne gi oss det legemet og det blodet som blir gitt oss i, med og under nattverdbrødet og nattverdvinen. Derfor er nattverdens hemmelighet hans kjærlighets hemmelighet. Skulle vi forstå den, måtte vi kunne elske slik han elsker.

Men lovet være Herren! For at vi skal få godt av hans kjærlighetsmåltid, har han ikke krevd at vi skal forstå hvordan han gir seg til oss. Han har bare krevd at vi skal ta imot det slik som kjærlighetens gaver alltid må ønske å bli tatt imot. Da får vi mer enn vi kan tenke og forstå. Og hvordan vi skal ta imot kjærlighetens gaver, er ikke vanskelig å vite. Vi trenger bare å huske hvordan vi selv ønsker at den vi elsker, skal ta imot vår kjærlighetsgave.

Da ønsker vi for det første at gavene ikke skal bli foraktet. Har vi med all kjærlighetens iver anstrengt oss for å skaffe en gave til en annen og brakt ham den med all kjærlighetens glede over å kunne gjøre ham godt – hvor bittert føler vi det da ikke hvis han med forakt skyver gaven fra seg og rett ut sier til oss at verken den eller vår kjærlighet har noen verdi i hans øyne?

Og er vi overbevist om at den gaven han slik forakter, i høyeste grad er nødvendig for ham, og at det bare er uforstand og mangel på innsikt i hans eget beste som får ham til å forkaste den – hvor fortvilet kan vi da ikke bli over at all vår kjærlighet med alt arbeidet og all frukten av det ble forgjeves på grunn av hans kjærlighetsløse hovmod?

Da kan vi nok tigge og be ham ta imot gaven, som om det var vi som hadde nytte av å gi, og ikke han som hadde nytte av å få. Og når vi så likevel blir avvist, som om vi hadde vært brysomme tiggere, går vi sørgende bort. For vi vet at vi, som mente det så godt, bare har oppnådd å bringe dom over ham som lukket seg for kjærligheten og viste gaven dens bort.

Men i denne menigheten er det jo mange som volder Herren Jesus denne sorgen: De forakter og viser bort hans kjærlighets gave. For hva annet gjør alle de mange som av vantro eller sløvhet holder seg borte fra Herrens bord? Kristus lengter inderlig etter å gi dem seg selv som sjelens rette næring. Men de er så helt uten lengsel etter ham at de kanskje aldri riktig merker at Herrens bord er dekket også for dem.

Kristus gir dem sitt ord på at brødet er samfunn med hans legeme og vinen samfunn med hans blod. Men de rister foraktelig på sine kloke hoder og finner det så ufarlig og så forstandig å tro sine bedragerske sanser mer enn hans ord, som skal dømme levende og døde. Kristus sier til dem at hver grein som ikke blir podet inn i ham, blir hugget av og kastet på ilden. Men de vil ikke la seg pode inn, så hans livskraft kan strømme inn i deres tørre hjerter.

Hva har han ikke lidt i sin uendelige kjærlighet for at alle disse skulle kunne holde nattverd med ham! Og nå, når han står utenfor hjertedøren og banker, vil de ikke lukke opp for ham. De spotter ordet hans og viser gavene hans bort, som om han var en elendig tigger og hans nattverd en så foraktelig næring at det ikke var umaken verdt å åpne munnen for å ta imot den.

Å, tenk da over det, du som aldri lengter etter Herrens nattverd og aldri søker den! Du handler mot Herren Jesus slik du ville skamme deg over å handle mot en venn som vil gi deg en kjærlighetsgave. Du forakter og viser bort ham som har gitt seg hen i døden av kjærlighet til deg.

Men menneskehjertet er underlig flinkt til å bedra seg selv. Slik kan det nok finnes en som forakter nattverden, men vil innbille seg selv og andre at han slett ikke forakter Herren Jesus og hans kjærlighet, selv om han forakter nattverdens hemmelighet. Han sier kanskje: «Jeg tror riktignok ikke at denne ytre handlingen i nattverden på noen måte kan tjene til min frelse. Men jeg streber etter å ta imot Kristus i troen på hans ord, og ved å tilegne meg ordet søker jeg å komme inn i en levende forening med ham.»

Men gid den som tenker slik, for alvor ville prøve om nattverdordet er det eneste av Kristi ord som han ikke vil tro og gjøre etter! Han skulle nok finne at det er mange andre ting i Skriften som han like lite tror. Ja, han skulle finne at han til sist bare tror det som stemmer med hans egen forstand – og det kunne han derfor like gjerne ha trodd uten at Kristus hadde sagt ham det.

Eller skulle den som ikke kan tro ordet om nattverden som samfunn med Kristi legeme og blod, kunne tro ordet om dåpen som badet til gjenfødelse? Eller skulle den som ikke tror at Gud kan virke gjennom ytre midler, lettere kunne tro at Kristus virkelig bor i sine troendes hjerter ved sin Ånd, og ikke bare som minnet om en død mann?

Eller skulle den som mener at vi ikke kan komme i samfunn med Kristus på annen måte enn med enhver avdød hvis ord og gjerninger vi kan lese om, kunne tro at Kristus er med sine alle dager, eller at han er oppstanden og fart opp til himmelen?

Og tror han ikke dette, så har han jo slett ingen tro på Kristus, men bare på et innbilt bilde som aldri har vært til, og som han smykker med Kristi navn. Det er sikkert bare innbilning om du mener å ha ærefrykt og kjærlighet for et menneske når du viser bort og forakter gavene hans. Slik er det også bare innbilning om du mener å kunne hengi deg til Kristus i tro når du ikke betenker deg på å la ham by deg nattverdens nåde forgjeves.

Men med dette er det slett ikke sagt at alle de som er gjester ved nattverdbordet, tar imot nådegaven på rett måte, det vil si slik som kjærlighetens gave alene

kan og skal tas imot. Tvert imot kan det blant dem være noen som krenker kjærligheten enda hardere enn de som rett ut viser gaven dens bort.

For visst er det hardt for den som elsker, når gaven hans blir avvist. Men enda hardere er det når den blir tatt imot uten at mottakeren skjønner hva en kjærlighetsgave egentlig er, så han tror han kan ha nytte av gaven samtidig som han lukker hjertet sitt for giverens kjærlighet.

Tenk deg at en mann i dyp gjeld var din venn, og at du med stor møye hadde skaffet til veie den summen som trengtes for å betale gjelden hans. Ville du da ikke kjenne en bitter smerte om vennen din tydelig lot deg forstå at det riktignok var godt og vel å få pengene, men at han verken satte pris på eller ville eie den kjærligheten du jo først og fremst ville gi ham?

Og om han så – enten fordi han skammet seg overfor deg eller fordi han fryktet deg – lot som om hjertet hans åpnet seg for deg, mens du godt forsto at det bare var hykleri, og at han bare var ute etter å få godt av gaven din: Ville du da ikke føle deg krenket i din sjels dypeste grunn, og det desto mer jo dypere og inderligere din kjærlighet var?

Men slik handler alle de mot Herren Jesus som riktignok åpner munnen for å nyte hans nattverd, men lukker hjertet for den kjærligheten som nettopp i nattverden åpenbarer seg for dem og i den vil strømme inn i deres sjel. De kan være svært forskjellige innbyrdes.

Noen av dem går til alters for å gjøre andre mennesker til lags, og tenker verken å få noen gave eller å pådra seg noen dom ved å gå opp til nattverdbordet. Andre går av skikk og vane. De ville kanskje hatt vanskelig for å gjøre rede, selv for seg selv, for hva de ventet å få når de gikk til alters, men har likevel en mer eller mindre uklar forestilling om at Guds nåde blir gitt menneskene ved dette bordet.

Atter andre vet at Kristi blod er utøst for dem til syndenes forlatelse, og de går med den tanken at de ved å nyte nattverden skal få syndegjelden sin strøket og åpne seg en ny kreditt i regnskapet sitt med Gud.

Men hvor forskjellige disse enn er, er de likevel alle like i dette: Selv om de vil ha nytte av Kristi gjerning og gave, vil de slett ikke ha med ham selv å gjøre. De forstår slett ikke at all nattverdens nåde ligger innesluttet i Kristi kjærlighet og bare kan tas imot av den som vil ta imot denne kjærligheten. Og som all kjærlighet kan heller ikke denne tas imot på noen ytre måte, men bare av det hjertet som åpner seg for den.

Men nettopp det vil de ikke. At Kristus for alvor tok bolig i hjertene deres, så hans vilje ble deres vilje, og de ved hans kjærlighets makt ble tvunget til heretter ikke lenger å leve for seg selv, men for ham som er død og oppstanden for dem – det ville de alle takke nei til. Nei, kunne de bli hjulpet ved gavene hans og være fri for ham selv, da ville de være fornøyd.

Selv om de ikke er seg det bevisst, er nattverdgangen deres nettopp et forsøk på å se om ikke dette skulle være mulig. Men derfor er den også en bespottelse av Jesu kjærlighet der den åpenbarer seg fullest, og den må føre dom over dem.

Men selv den som gjerne vil åpne hjertet sitt for Jesu kjærlighet, kan sørgelig misforstå hva den er, og krenke den – nemlig hvis han innbiller seg at han kan eller skal betale den.

Tenk deg at den du elsket, var syk, og at du med usigelig møye hadde funnet fram til et ufeilbarlig legemiddel mot sykdommen. Du kom så til vennen din med all kjærlighetens lengsel etter å helbrede ham, og han sa: «Før jeg tar legemiddelet, må jeg likevel først vite hva jeg skal betale for det.» Ville du da ikke føle deg grusomt misforstått og bare altfor tydelig forstå at den du elsket, aldri hadde visst hva kjærlighet er?

Og den syke ville misforstå kjærlighetens vesen like mye enten han tok legemiddelet fordi han følte seg viss på at han hadde formue nok til å betale det, eller om han nektet å ta det fordi han fortvilte over ikke å kunne betale det.

Men nettopp slik handler alle de mot Herren Jesus som våger seg til alters fordi de har med seg et helt lass med gode gjerninger – eller i hvert fall gode forsetter – som de vil betale kjærligheten hans med. Og like mye gjør de det som ikke tør gå til alters fordi de nok vet at de ikke har noe å betale kjærligheten med, enda de inderlig trenger Jesu kjærlighet og lengter etter å smake den søte foreningen med ham.

Å, la da all tanke på betaling og verdighet fare! Den som elsker, spør ikke etter verdighet, men etter trang, ikke etter betaling, men etter om du i sannhet vil eie kjærligheten. Det er jo alltid slik at kjærligheten ikke krever lønn, men forståelse.

Når du lengter etter å bli forent med Jesus, slik han lengter etter å forene seg med deg, når din trang til å få ham som det ene nødvendige møter hans vilje til å gi seg helt og fullt hen til deg, da kan du ta imot hans kjærlighets gave. For da er hjertedøren din lukket opp for ham, og til hver den som lukker opp for ham, vil han gå inn og holde nattverd med ham.

Erkjenn da bare at du er helt uverdig til den minste ære og nåde, enn si til at Jesus i usigelig kjærlighet skal forene seg med deg. Sørg bare over at hjertekammeret ditt ikke bare er ringe og lavt, men urent og besmittet. Men la nettopp denne ydmykende erkjennelsen drive deg til å lengte desto inderligere etter den kjærligheten som gir seg til uverdige og ikke forkaster den ringeste av dem som virkelig trenger den – og til å takke desto oppriktigere for den.

Å, tenk deg at en stor mann, som på alle måter sto over deg, viste deg kjærlighet, og at han så at denne kjærligheten hans var ditt livs glede og styrke. Ville han da elske deg mindre når han så at du stadig følte deg like uverdig til kjærligheten hans, og at du stadig dypere undret deg over at han, som var så stor, kunne elske deg, som var så ringe? Nei, kan og vil du ta imot kjærligheten med et oppriktig hjertes glede, da krever den som elsker deg, ikke noe annet. For kjærligheten «søker ikke sitt eget» (1 Kor 13,5).

Men så sikkert som kjærligheten ikke skal betales, ikke engang med en gjenkjærlighet som er like sterk, så sikkert kan vi også alltid merke om kjærligheten virkelig er tatt imot: Vi ser det på om den har skapt gjenkjærlighet i sjelen. For det gjør kjærligheten alltid der den virkelig blir tatt imot, og da særlig Jesu

kjærlighet. Jesus kan umulig gi seg til sjelen i all sin kjærlighet uten at det i det minste kan spores i hjertelivet.

Det betyr ikke at den som har tatt Jesu kjærlighet til hjertet, nå også kommer til å elske i samme grad som han er elsket. Tvert imot: Jo dypere et menneske senker seg ned i Jesu kjærlighet og lever i og av den, desto tydeligere vil det merke at all menneskelig kjærlighet er ingenting sammenlignet med denne.

Men det betyr at hjertet ved makten i Jesu kjærlighet – en makt som er så helt forskjellig fra all lovens tvang – blir tvunget til å ville høre Jesus til for alvor, som hans særlige eiendom, om det aldri så smertelig merker at det er en lunken, gjenstridig og uren ting, som slett ikke hadde fortjent å høre Jesus til.

Likevel kan hjertet ikke annet enn ønske å være hans og ingen annens. Og det må kjempe for å bli fri for synden og djevelen, som hersket over det før det fikk erfare makten i Kristi kjærlighet – den kjærligheten som gir sjelen evne og lyst til å rive seg løs fra syndens lenker. Slik ilden ikke kan omslutte veden uten å tenne den, slik kan ikke Kristi kjærlighet strømme inn i hjertet uten å tenne det til gjenkjærlighet.

Mener vi da at hvert hjerte som i nattverdens stund har åpnet seg for Jesus i tro, nettopp da må føle seg dypt beveget og inderlig grepet av Kristi kjærlighet – så hver den som ikke hadde kjent hjertet brenne i sitt bryst, måtte frykte at han ikke i sannhet hadde villet smake Jesu søte forening? Langt derifra.

Vi skal riktignok aldri nekte for at Herren mange ganger lar sine troende smake sin kjærlighet så de også kjenner den i nattverdens stund. Og det er mer enn én som nettopp under nattverden har fått en forsmak på den saligheten Ordet lover når det sier: «Salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid!» (Åp 19,9)

Men om dette skjer, avhenger ikke av vår vilje, men av om Herren ser at vi kan tåle en slik rikdom av følelse og vil ha godt av den. En sjel kan ha tatt imot ham i all hans kjærlighet med all troens inderlige lengsel, og likevel ikke ha fått noen følbar visshet om det. For kjærlighet er ikke først og fremst en søt følelse, men at viljen gladelig bøyer seg under den elskedes vilje.

Tegnet på den gjenkjærligheten som Kristi kjærlighet tenner i sjelen, er villigheten til å gjøre hans vilje og det frivillige arbeidet for å kue sin egenvilje. Det er dette som gjør at den troende kjenner Kristi åk som gagnlig og hans byrde som lett. Der ute – i livsgjerningen, i fristelsene, i troskampen og i trengslene – viser det seg at livet i Gud er blitt styrket hos den nattverdgjesten som i tro begjærte at Kristi kjærlighet skulle få makt i ham.

For denne kjærligheten er kraften i det gudfryktige livet, og fordi nattverden gir den, er den dette livets sterkeste næring. Derfor trenger også den som lever i Kristus, stadig på nytt å bli mettet ved Jesu kjærlighets bord. Ja, jo mer et menneske får av Jesu kjærlighet, og jo mer han derfor kan elske ham igjen, desto inderligere vil han lengte etter å komme stadig dypere inn i kjærlighetens samfunn med ham. Nettopp den som elsker, trenger å få kjærlighet.

Bare den Gud og Frelser som all kjærlighet kommer fra, har nok av den i seg selv. Han trenger ikke å få, men lengter etter å gi. Og likevel lengter han etter

å få det han selv har gitt – ikke for å øke sin kjærlighet til oss, men fordi vår kjærlighet er hans frelserhjertes glede.

Å, la oss da ikke i sløvhet og vantro og kjærlighet til synden nekte ham den eneste gleden vi kan gjøre ham: å la ham få lov til å mette oss med sin kjærlighet, så vi alltid kan være forent med ham – her i troens samfunn, hisset i skuens. Amen.

Vitnesbyrdet om Herren

Sjette søndag etter påske 1874

Joh 15,26–16,5

Hvis vi ble spurt: «Er dere sannhetsvitner, virkelige vitner om sannheten i Kristus Jesus?», da ville kanskje de blant oss som forsto spørsmålet best, og som med størst frimodighet kunne svare ja, føle seg mest skamfulle. De ville bare svare sitt ja med beven. For nettopp de rette sannhetsvitnene vet hva som gjelder i den store saken Kristus fører med verden: om han er mektig til å frelse sjelene eller ikke. Der kan bare de være hans vitner som ikke bare bekjenner med munnen, men også viser i livet sitt at han har vært mektig til å frelse dem, ved at de er blitt nye mennesker ved ham.

Tenk om du kom til en vantro og med de sterkeste forsikringer vitnet at det i Kristus, og bare i ham, var frelse og gjenfødelse og kraft til et hellig liv å finne. Men ditt eget liv viste at du var uten Gud i verden, solgt under synden, og at du hver dag gjorde det kjødet og tankene ville.

Da måtte jo den vantro smile og si: «Hva hjelper alle forsikringene dine meg? Vis meg at du selv har opplevd det du forsikrer, så kan jeg tro vitnesbyrdet ditt. Hvorfor priser du et legemiddel for meg når en ikke kan se at det har hjulpet deg? Enten tror du ikke det du selv sier, eller så bedrar du deg selv.»

Bare når munnens vitnesbyrd stemmer med livets vitnesbyrd og forklarer det, bærer det sannhetens preg. Når Paulus vitner at Kristus, som gjør ham sterk, er årsaken til at han maktet alt, fortjener han å bli trodd. For det er kjent hva han maktet å lide, å fornekte seg selv og å utrette etter at han ble en kristen. Nå vet nok ikke bare den store apostelen, men også den ringeste troende at Kristus er blitt kraften i livet hans. Ved ham makter han det han aldri ville ha maktet uten ham, og dette vet han ikke bare med seg selv, men med Gud.

Men like sikkert som han vet at Kristus har forvandlet hans innerste hjerteliv, vet han også at dette livet hans ennå på mange måter er skjult med Kristus i Gud, og særlig at det er skjult for den vantro verdens blikk. Synden som bor i kjødet hans, er derimot altfor åpenbar. Derfor kan det nok bli smått med frimodigheten når han skal bekjenne om seg selv at han er et sannhetsvitne. Og han kan nok skjelve for at Herrens navn skal bli spottet for hans skyld når han utøver sitt vitnekall.

Derfor er det ikke bare vi stakkars predikanter som tidlig og sent trenger å huske formaningen om at vi som forkynner for andre, ikke selv skal gå fortapt.

Hver den som bekjenner Kristus med munnen, må huske at talen om Kristus må bæres av livet i Kristus. Livets vitnesbyrd er taust, men likevel så mektig: Vitner det mot ordene hans, røver det dem all kraft til å overbevise. Og derfor vil nettopp de sanne Kristi vitner alltid gjøre sin vitnegjerning med frykt og beven.

Og likevel vil de gjøre den, ja, de kan slett ikke annet. For det er et liv i dem som ikke er av denne verden. Når dette livet folder seg ut i verden, vil det derfor også av seg selv, uten ord, vitne om at Kristus virker et liv i sine som verden aldri makter å frambringe.

Treets rot er skjult, og en kan ikke se hvordan den fører saft og kraft til treet fra jordens fang. Slik er også det troende hjertets samfunn med Kristus en hemmelighet som ikke kan ses – og det er derfra all kraften i troslivet kommer.

Men treets frukt kan ses og smakes, og frukten av edle trær kan skjelnes fra frukten av ville, selv om den er ormstukket og ikke fullt utviklet. Slik kan en også se at livet i Kristus er forskjellig fra verdenslivet, selv om gjerningene i det på mange måter er ufullkomne og skjemmet av syndens flekker. De troendes skrøpelighet formørker nok på mange måter Herrens kraft. Men like sikkert åpenbarer Herrens kraft seg også i deres skrøpelighet.

Fordi Herren selv er i sine troende og ikke lar seg være uten vitnesbyrd i dem, må livet deres vitne om ham i verden. Og fordi de har sitt liv i ham, må også munnen deres vitne om ham. For om de troende, som om alle, gjelder det: Det hjertet flyter over av, det taler munnen. Bor Kristus i hjertet ditt, da bekjenner leppene dine hans navn. Det kan slett ikke være annerledes, for å fornekte ham, eller bare å tie om ham, ville være forræderi mot ham som hjertet ditt henger ved.

Slik vil da liv og ord hos alle troende stemme sammen i å vitne om Kristus som sjelens eneste frelser. Vitnenes skrøpelighet vil nok alltid gi dem som ønsker det, en grunn til å nekte at vitnesbyrdet deres er sant. Men det er ikke mindre sikkert at hver den som er opptatt av sannheten, vil finne grunn nok i de sanne troendes liv til å tro det de sier med munnen. Derfor har vi ingen grunn til å vise fra oss spørsmålet: «Er du et sannhetsvitne?» Det er bare det samme som spørsmålet: «Er du en kristen?»

Vi blir ikke spurt om vi er sterke, fullkomne, prøvede kristne, men bare om vi er sanne, levende kristne, selv om vi er de svakeste. Slik blir vi heller ikke spurt om vi er åndsfylte, mektige, urokkelige vitner. Vi blir bare spurt om vi i sannhet vitner om ham i liv og ord, slik ingen kristen kan la være å gjøre – om vi så er de skrøpeligste av alle Herrens vitner.

Og for at det kan bli lettere for oss å svare på dette spørsmålet uten selvbedrag, vil vi se hvordan Herrens troende lærer å vitne om ham i liv og ord, og hvordan de avlegger vitnesbyrdet i verden.

Vitnesbyrdet om Herren kan bare læres av Den Hellige Ånd. For bare han kan vitne om Kristus for hjertet med en slik kraft og inderlighet at hjertet åpner seg for Kristus, gir ham adgang og slik selv får oppleve hans frelse. Det er jo bare det en har opplevd, en kan vitne om.

Hvordan vitner da Den Hellige Ånd om sannheten i Kristus for hjertene våre? Ikke slik at han kommer over sjelen med uimotståelig makt og liksom stormer

den med vold. Heller ikke slik at han plutselig, helt uten noe ytre middel, lar sin røst lyde liksom fra himmelen i et hjerte som kanskje minst av alt var forberedt på at han skulle komme.

Nei, Den Hellige Ånd bereder nå, som i Jesu kjøds dager, først hjertene til å ta imot hans vitnesbyrd. Og nå som da forener han sin guddommelige makt med det ytre ordet, så det blir i stand til å føre Jesus inn i hjertene og la dem oppleve hans frelse.

Johannes døperen, lovens og botens forkynner, var Åndens redskap til å «berede hjertene for ham som sto midt iblant dem uten at de kjente ham» (Joh 1,26). Slik må de hjertene som skal ta imot Åndens vitnesbyrd om Kristus, fortsatt alltid først la Ånden virke syndserkjennelse i seg gjennom lovens forkynnelse. For bare de som har oppgitt å frelse seg selv, kan kjenne Jesus som den han er: synderes eneste frelser.

I Jesu kjøds dager fikk alle de syndere som «holdt seg nær til ham for å høre ham» (Luk 15,1), det sikre vitnesbyrdet om at han var Frelseren: De erfarte selv frelsen i sjelen når de tok imot ordet i tro. De fikk fred med Gud i hjertet når han selv talte ordet om syndenes forlatelse. De fikk kraft til å forlate alt og følge ham, og de fikk erfare makten i det nye livet, som strømmet til dem fra ham slik saften fra vintreet strømmer helt ut til de ytterste og svakeste grenene.

Slik vitner Den Hellige Ånd fortsatt om Kristus som Frelseren, alltid gjennom evangeliets ord, for de hjertene som lengter etter frelse. Det gjør han ikke ved å si dem at ordet er sannhet, men ved å la dem erfare at ordet er sannhet. Når de i tro overgir seg til vitnesbyrdets ord, virker Ånden i dem det ordet sier: syndsforlatelsens fred, barnehjertets glede, helliggjørelsens krefter, det himmelske sinn – alt ved Kristus. De får kraft til å gjøre etter ordet, og da erfarer de at ordet er av Gud, fordi det skaper det det nevner.

De erfarer ikke alt på en gang. Heller ikke Herrens disipler, som «hadde vært med ham fra begynnelsen», fikk på et øyeblikk full kjennskap til ham og erfaring av ham som sin frelser. Men slik det var med disiplene, er det med hver troende: Fra det øyeblikket Åndens vitnesbyrd når hjertet hans, får han likevel et slikt inntrykk av Kristi frelserkjærlighet at han aldri mer vil forlate ham, men må si med Peter: «Herre, hvem skal vi gå til? Du har det evige livs ord» (Joh 6,68).

Og jo mer Ånden forklarer for hjertet alle Kristi ord, all hans gjerning og all hans lidelse, desto vissere blir hjertet i sin sak. For desto mer opplever det også av det ordet sier.

Derfor kan verken den vantro verdens motsigelser eller spott få Kristi sanne vitner, de som Den Hellige Ånd har lært, til å vakle i vissheten om at vitnesbyrdet deres er sant. Det er som om noen ville si til en av de 5000 mennene som Jesus hadde mettet med de fem brødene og de få fiskene, at dette var umulig. Han måtte ha svart: «Det er likevel sikkert, for jeg var blant dem som ble mettet, og jeg kjente selv at jeg ble mett.»

Også i dag kan de som har lært vitnesbyrdet av Den Hellige Ånd, alltid si: «Det som vi har sett og hørt, det forkynner vi for dere» (1 Joh 1,3). For Johannes hadde ikke mer levende erfaring av Kristus som livets Ord enn vi kan få hvis vi tar imot Åndens vitnesbyrd i tro.

Den som ikke selv har noen erfaring av Åndens vitnende gjerning i hjertet, vil riktignok aldri kunne forstå dette. Han vil mene at det er rent svermeri å tale om Ånden som den som gjør ordet om Kristus levende og virksomt for hjertet. For livets kjensgjerninger kan aldri forklares fullt ut; bare den som har opplevd dem, forstår dem. Hadde vi aldri vært mette, ville vi forstå lite av hva metthet er, uansett hvor mye det ble forklart oss.

Derfor er det ikke underlig at den vantro kan mene at det som er sannhet i Kristus, kan læres helt uten guddommelig hjelp, bare ved at en bruker de naturlige evnene riktig – slik en kan lære enhver menneskelig sannhet når en arbeider flittig og dyktig med å tilegne seg det ordet den står i.

Det skal heller ikke nektes: Hvis det å vite og forstå hva Kristus og hans gjerning er, var det samme som å eie sannheten i Kristus, så ville det nok være mulig, om enn vanskelig, for et menneske å komme så langt med sine naturlige evner. Og hvis det å tale riktig om Kristus og hans gjerninger var det samme som å vitne om ham, så kunne et menneske nok også, om enn med vanskelighet, lære dette med sine naturlige evner.

Men nå er det slik at sannheten i Kristus ikke eies av den som vet den, men bare av den som lever i den. Og det rette sannhetsvitnet er ikke den som har talen om Kristus som en frukt av hodets erkjennelse, men bare den som har den som en frukt av hjertets liv. Og dette livet kan, som alt liv, bare frambringes ved Guds kraft.

Det kunne nok tenkes at den som ikke selv hadde tatt imot nåden i Kristus, likevel kunne tale riktig om denne nåden. Allerede dette ville være vanskelig. For ut fra sin naturlige tankegang ville han så lett komme til å gjøre gjerningene våre til en betingelse for å få nåden, så den ikke lenger var fri, ufortjent nåde. Eller han ville tale om nåden som om den ga oss frikort for synden, så Kristus ble en tjener for synden.

Likevel kunne han tenkes å ha forstått hvordan nåden aller mest tvinger hjertet til å hate synden nettopp der den blir tatt imot som den frieste gave fra Guds barmhjertighet. Men la ham komme inn i dødens angst, der det gjelder å ha nåden inne i seg, så skal det nok vise seg at han ikke kjente nåden, og at han derfor umulig har kunnet vitne om den.

Det kunne nok tenkes at den som ikke hadde noen erfaring av de hellige livskreftene som strømmer fra Kristus til hans troende, likevel kunne tale riktig om helliggjørelsens arbeid. Allerede dette ville være vanskelig.

For ut fra sin naturlige tankegang ville han lett framstille den kristnes liv på en av to måter. Enten som en frukt av hans egne anstrengelser, slik det er i trelldommen under loven – og da ville han glemme at uten Kristus kan den troende ingenting gjøre. Eller som en bløtaktig, uvirksom hvile i nåden – og da ville han glemme at den kristne både kan og skal arbeide på sin saliggjørelse, fordi han makter alt i Kristus, som gjør ham sterk. Likevel kunne han tenkes å ha forstått det ordet lærer: at Kristi kraft skal vise seg mektig i skrøpeligheten hos dem som tror på ham.

Men se nøye på livet til denne mannen, så skal det vitne for deg, tydeligere enn det munnen bekjenner: Enten lesser han med all egenrettferdighetens

selvtillit den ene døde gjerningen på den andre, eller han lever med all verdenssinnets lettsinn bare for timelige mål.

Det kunne nok tenkes at den som aldri hadde latt seg hjelpe av Kristus, likevel kunne tale riktig om ham som hjelperen i all nød. Allerede dette ville være vanskelig. For ut fra sin naturlige tankegang ville han lett komme til å tale som om hjelpen besto i at vi alltid og straks fikk viljen vår igjennom. Eller han ville tale slik at en merket at ordene om Guds hjelp bare var en tom talemåte i hans munn.

Likevel kunne han tenkes å ha forstått hvordan alle ting, også lidelsen og savnet og sorgen, tjener dem til gode som elsker Gud. Og hvordan de alltid blir hjulpet, også der hjelpen synes å bli nektet dem – for de blir alltid hjulpet til å si av hjertets fylde: «Skje din vilje.»

Men la denne mannen selv komme i nød, så skal fortvilelsen bryte fram i ville klager eller lukke seg inne i mørk trass. I hvert fall skal fortvilelsen hans vitne sterkere enn ord om at han ikke kjente den Guds hjelp i Kristus Jesus som han har talt om.

Nei, skal vi ikke vise oss å være falske vitner om Kristus, må vi åpne hjertene våre for Åndens vitnesbyrd om ham, så Ånden kan la oss erfare hans nåde, hans kraft og hans hjelp. Da opplever vi ordets sannhet slik de første vitnene opplevde den. Fordi Ånden har vitnet om Kristus for de troende, kan de vitne om ham. Nå kan ordet deres bli redskap for Ånden når han vitner for menneskenes hjerter. For han har lært dem å kjenne Kristus som om «de hadde vært med ham fra begynnelsen».

De troende har lært vitnesbyrdet sitt av Den Hellige Ånd, og det hviler på det de selv har opplevd. Det merkes også på måten de bærer det fram på i verden. De avlegger det ydmykt, men likevel bestemt. Det er ingen tilfeldighet at den kristnes liv alltid er et liv i ydmykhet. For den kristne lever av nåde, og den som gjør det, blir ydmyk. Nåden utelukker jo alltid alt som er hans eget, og jo rikere han har fått del i den, desto dypere kjenner han at han er uverdig til den.

Den kristne er ydmyk, ikke fordi han tenker på at han skal være det, men fordi han hver dag har den ydmykende og likevel salige bevissthet: Det han har fortjent – syndens straff, Guds vrede, samvittighetens kvaler – får han ikke. Men det han slett ikke har fortjent – syndenes forlatelse, Guds kjærlighet, samvittighetens fred – det får han, alt sammen ved den Guds nåde som er skjenket ham i Kristus.

Først den dagen han mente å ha noen rett til denne nåden, ville han slutte å være ydmyk. Men i samme stund ville han også ha mistet nåden, for den kan bare tas imot som den frie, ufortjente gaven fra Guds barmhjertighet.

Derfor vitner den kristnes liv om at Kristus bryter hovmodet og selvgodheten i hjertene til sine troende. Her blir ikke egen omvendelse stilt til skue, og her er ingen stolthet over egen ydmykhet. Her er ingen forakt for store syndere og ingen ringeakt for egenrettferdighetens tåpelige strev, men derimot en hjertelig medlidenhet med begge. Her er ingen selvros, og likevel ingen fornektelse av det Gud har virket i sjelen. For når ikke bare munnen, men hjertet gir Herren æren, er det ikke rom for den hyklerske beskjedenheten. Den uomvendte legger

den ofte som et tynt slør over selvgodheten sin, men sløret får bare hjertets forfengelige hovmod enda tydeligere fram.

Den kristne vet godt hva Herren har gjort med ham, men han vet også at det er Herren som har gjort alt sammen, uten noen fortjeneste fra hans side. Derfor må livet hans stille vitne dette, så hver den som har sans for livets tale, kan forstå det: Gud alene æren, men meg skam i ansiktet.

Og når så munnen åpner seg for å vitne om Kristus, setter ydmykheten som bor i hjertet, uvilkårlig sitt preg på vitnesbyrdet. Som alt annet kan også vitnesbyrdet om Kristus bli et skalkeskjul for vår egen ære, et middel til å søke vårt eget. Vi kan tale om Kristus, men slik at vi i grunnen taler om oss selv. Den som er forelsket i seg selv, vil alltid gjøre dette. Det gjør den som bare har kjent nådens dragning på sjelen uten å ha kommet til en grundig omvendelse, men som innbiller seg at han er blitt en Kristi troende med sitt gamle, selvgode hjerte.

I alt han sier, vil en merke at det er langt viktigere for ham å få vitne om hva han har lidt og gjort og erfart og fått, enn å vitne om Kristi gjerning og lidelse og om veien til å få del i hans nåde. Derfor vekker et slikt vitnesbyrd også vemmelse hos hver den som i sin sjel virkelig har erfart Åndens vitnesbyrd om sin synd og om Kristi nåde.

Men selv de som er oppdratt til Kristi vitner i Åndens skole, har likevel i kjødet en fristelse til å søke sitt eget, også når de vitner. Vitnesbyrdet fører ikke alltid og blant alle med seg lidelse og forakt; stundom kan det også være ære å vinne ved det. Da ligger det nær å arbeide ikke bare for å føre hjertene til Herren, men også for å vinne gunst og anseelse blant menneskene.

Men ydmykheten bevarer oss for disse farene, og gjennom alle fristelser bærer den oss uskadd. Da kjenner vårt nye, sanne menneske slett ingen egen ære, men bare Kristi ære. Da har vi ingenting, men han er alt for oss.

Derfor vil det også vise seg i det vi sier, at vi ikke har noe å si om oss selv, men alt om Kristus. Vi vil ikke dra menneskene til oss – snarere frykter vi for det – men bare til ham. Vi har ingenting å gi dem, men kan trygt love dem at de skal få alt hos ham. Da vil vi ikke kreve at andre nødvendigvis skal gå nøyaktig de samme veiene som vi måtte gå for å finne Kristus, eller få nøyaktig de samme erfaringene som vi har fått.

Nei, riktignok vil vi vitne om at omvendelsens og troens vei er den eneste som kan føre til Kristus, for det vitner Guds ord om. Men ydmykheten lærer oss at vår synd har tvunget Gud til å føre oss mange omveier. Derfor kan vi slett ikke nekte for at Gud – han som har like mange veier til sjelene som det er stjerner på himmelen – kanskje langt lettere har kunnet føre andre enn oss til Frelseren og til å ta imot hans frelse i troende hjerter.

Kristus trer fram, og vitnene hans trer tilbake. Guds tanker blir lagt fram rene og uforfalsket. Jo ydmykere hjerte den har som vitner om Kristus med munnen, desto bedre blir det menneskelige vitnesbyrdet skikket til å la Den Hellige Ånd komme til orde med sitt vitnesbyrd.

Men nettopp denne ydmykheten i det sanne vitnesbyrdet gjør at det trer fram med avgjort bestemthet. Sannhetsvitnet uttaler det ikke som sin mening, men

som Guds utvilsomme ord, at det i Kristus og i ham alene er frelse å finne. Han nekter bestemt for at han kan ta feil i dette, og han innrømmer slett ikke at det kanskje til sist likevel kunne vise seg at hver og en ble salig ved sin tro. Tvert imot sier han – heller ikke dette som sin mening, men som Guds dom, som ingen kan avvise – at den som ikke tror på Kristus, skal bli fordømt.

Ydmykhetens vesen er jo nettopp at hjertet har fått en urokkelig tillit til Guds tanker slik han har uttalt dem i sitt ord, fordi det slett ikke har noen tillit til sine egne tanker.

Men dette forstår ikke verden. Derfor anklager den nettopp Kristi ydmyke vitner for hovmod, fordi vitnesbyrdet deres er så bestemt. Etter verdens mening ville de være ydmyke hvis de sa: «Vi synes nok at det bare kan være frelse å finne i Kristus. Men vi er jo svake, skrøpelige mennesker som lett kan ta feil. Derfor ber vi bare om å få beholde troen vår i fred, og så vil vi slett ikke bestride at andres tro kanskje kan være like riktig som vår.»

Men Kristi vitner ville slett ikke ha noe vitnesbyrd å avlegge hvis de bare kunne avlegge det som sin mening. Guds Ånd har jo latt dem erfare at alle meningene deres om Gud og om forholdet sitt til ham var helt bakvendte. Bare fordi det er Guds ord og slett ikke deres egne meninger de vitner om, kan de vitne.

Men derfor må også vitnesbyrdet deres klinge med full bestemthet. For hvis de innrømmet at mennesker kanskje kunne kjenne en annen vei til salighet enn den ordet viser, ville det tyde på at hjertet ennå rommet det hovmodet som ikke skammer seg over å sette menneskene ved siden av Gud. Den kristne vet hva han tror, fordi han ikke har vissheten sin i seg selv, men i Gud.

Denne vissheten i salighetens sak gir Kristi vitners ord den avgjorte bestemtheten, og den gir det nå også et særlig preg av fred og trygg tillit. Troslivet kan bli sykt, evnen til å nære seg av nåden kan bli svak, og da kan mangeslags tvil forstyrre freden. Men så lenge livet i den troende er sunt, vil det vitne: Denne mannen søker ikke lenger fredløs etter sannheten, men han eier sannheten og lever i den. Det kan jo ikke være annerledes.

Der syndenes forlatelse søkes og finnes hver dag, kan jo ikke frykten for fordømmelsen forstyrre hjertets fred. Der Kristus hver dag åpenbarer seg i hjertet med sin tukt og trøst, kan ikke tvil om en har en frelser, skape ufred. Der den svake finner kraft, den trette hvile og den ydmyke oppreisning, kan det være fred midt i helliggjørelsens strid. Der sjelen er viss på å være fridd fra evig fortvilelse, der det evige liv rører seg i hjertets grunn, kan ikke dødsangsten knekke sjelens frimodighet.

Med ett ord: Der Den Hellige Ånd har vitnet for hjertet at det er frelst, der må det være fred. Og denne freden, som den troendes liv vitner om, svarer helt til den bestemtheten munnen hans avlegger vitnesbyrdet med. Begge deler kommer av at Gud har gitt ham sitt ord på at han ikke bedrar seg selv eller andre i salighetens sak.

Dette vitnesbyrdet, så bestemt i all sin ydmykhet, er besindig og likevel modig. I verdensmenneskets liv er det en rastløshet som aldri unner ham hvile. Han har nemlig ingen erfaring av Guds hjelp og Guds forsyn. Trass i all sin tale

om at han tror på forsynet, er han likevel sin egen gud og sitt eget forsyn. Han vet at han ikke eier framtiden, og kan likevel ikke trygt overlate den til Gud. Så må han med urolig iver gripe øyeblikket for å få så mye som mulig ut av det, ja, om mulig gjennomføre planene sine og sikre seg for mange år.

Han kan være nødt til å vente. Klokskapen hans kan si ham at det er det eneste han kan gjøre, fordi tiden ennå ikke er moden for planene hans. Men da venter han ikke med ro, men med engstelig utålmodighet.

Selv når han mener å ha nådd det han har traktet etter, selv når han sier med den rike bonden i evangeliet: «Sjel, du har mye godt liggende for mange år. Slå deg til ro, vær glad!» (Luk 12,19), er det likevel en skjelvende frykt i hans innerste sjel for at ordet også skal lyde til ham: «Du dåre! I denne natt kreves din sjel av deg» (Luk 12,20).

Alt dette er helt annerledes for den som har erfart Åndens vitnesbyrd og slik opplevd Guds hjelp ut av sjelens dypeste nød. Her sier hjertet, og ikke bare munnen: «Gud, som ikke sparte sin egen Sønn, men ga ham for meg, hvordan skulle han kunne annet enn å gi meg alle ting med ham?» (Rom 8,32).

Den troende er glad for at framtiden hans ikke ligger i hans egen hånd, men i Guds. For han vet at Gud vet mye bedre enn han selv hva som tjener til hans fred, og at Gud bare vil la det komme over ham som virkelig tjener til hans fred.

Derfor er livet hans fritt for den rastløse travelheten og den utålmodige higen. Sindig gir han akt på Herrens vink, og stille venter han på Herrens time. Fordi han tror, haster han ikke. Han har tid til å vente, til å prøve, til å besinne seg, fordi tiden er Herrens og derfor ikke løper fra den som virkelig hviler i Herrens arm. Derfor er det i livet hans en hellig stillhet og en besindig visdom som klart vitner om at verdensuroen og verdensstøyen har stilnet i hjertet hans.

Denne rolige besindigheten viser seg i all hans gjerning og slik også når han med munnen bekjenner Kristus. Han vitner i tide og i utide for seg selv, enten kjødet hans kvier seg eller det faller ham lett. Likevel forstår han like godt at det er tid både til å tie og til å tale, alt etter som Herren har beredt stunden.

Han faller ikke ubesindig med døren inn i huset uten å bry seg om de han vil vitne for, er det minste forberedt på å ta imot vitnesbyrdet. Herren selv ventet med å åpenbare sin herlighet til hans time var kommet (Joh 2,4). Slik vil den besindige vente til Herren viser ham at timen er kommet til å åpenbare Herrens herlighet. Han vet jo i ydmykhet at han også som Herrens vitne ikke er noe annet enn Herrens redskap.

Og når han så taler, gir han igjen besindig akt på vinkene Herren har gitt ham om hvordan han vil ha det sagt under de forskjellige forholdene vitnesbyrdet blir avlagt i. Herrens vitne forstår hva det vil si å endre sin røst (Gal 4,20). Besindig prøver han tilstanden hos dem han taler til.

Innholdet i vitnesbyrdet er alltid det samme: vår synd og Guds nåde i Kristus. Men han avlegger det likevel ikke alltid på samme måte. Han vitner annerledes for sine egne enn for fremmede, annerledes for unge enn for gamle, annerledes for hederlige egenrettferdige enn for åpenbare syndere, annerledes overfor den døde troen enn overfor den åpenbare vantroen. Han er alltid like bestemt, slår

like lite av på noe og er like inntrengende, men han tilpasser måten han vitner på, etter det hver enkelt trenger.

Kristi vitner er besindige bare fordi de gir akt på hvordan Herren fører sjelene, og fordi de har overgitt seg i hans hånd – slett ikke fordi de mangler mot til å vitne. Nettopp det besindige vitnesbyrdet er modig. For den som besinner seg, får tid til å se hva han utsetter seg for. Han har tenkt godt over den forfølgelsen vitnesbyrdet kan føre over ham, og likevel vitner han.

Når nyvakte sjeler ofte stormer ubesindig fram, kommer det mange ganger ikke bare av at de ennå ikke har lært godt nok å la Herren sørge for tid og time, men også av at motet deres ennå er lite. De vet at de skal vitne, men føler at de frykter for det. Så skynder de seg å få avlagt vitnesbyrdet, liksom for å kunne berolige seg selv med at de i hvert fall har gjort det.

Og siden det ennå er like viktig for dem å tilfredsstille seg selv som å hjelpe de andre, faller det dem ikke inn å prøve besindig om Herren virkelig hadde vist dem å vitne på den tiden og på den måten de har gjort.

Nei, den som rolig og besindig prøver alt som angår vitnegjerningen hans, er nettopp det modige vitnet. For han vet at Gud er med ham, og at gjerningen hans er Guds. Og den kristnes mot hviler bare på dette: at hans sak er Guds. Og sannelig, det trengs mot hos vitnene. For som kollekten sier: «Verden kan ikke lide dette vitnesbyrdet.»

Verden vil ha fred i sitt gudsforlatte liv, men Den Hellige Ånd vil trenge inn i hjertene gjennom vitnesbyrdets ord og forstyrre de døde samvittighetenes fred. Verden vil gjerne holde Gud på tusen mils avstand fra hjertet, men den kristnes ord og liv gjør det kjent at Gud kan komme mennesket så nær at han til og med bor i hjertet hans.

Verden har alltid noe å rose seg av og stole på hos seg selv, noe å forsvare eller i hvert fall unnskylde seg med. Vitnesbyrdet frakjenner den enhver rett, tar fra den enhver unnskyldning, gjør all dens egenrettferdighet til intet og lar den bare beholde all sin synd og all sin skyld.

Verden vil gjerne la spørsmålet om hva som kreves for å bli salig, stå åpent, som en sak ingen kan vite noe sikkert om. Vitnesbyrdet uttaler med den største bestemthet at hver den som tror, blir salig, men like bestemt at den vantro blir fordømt, og dessuten at hver og en kan komme dit at han vet om han er troende eller vantro.

I tillegg kommer dette: Der vitnesbyrdet blir avlagt som en levende frukt av Åndens gjerning, med ydmyk bestemthet og sindig mot, etterlater det alltid en smertelig brodd i de hjertene som ikke vil gi det adgang. De kan stampe mot brodden og forherde samvittigheten mot den, men smerten av den føler de likevel. Så er det helt rimelig at verden blir fiendtlig mot vitnene, for den føler med rette at vitnesbyrdet truer og rammer den i dens innerste vesen. Vitnene har jo en annen ånd enn verden.

Og fiendskapet har mange våpen. Det har spott og forakt, baktalelse og løgn, trusler og trengsel å føre over vitnene. Og den verden som forfølger dem, er kanskje ikke langt borte fra dem. Den kan forstyrre freden i hjemmet deres, og da vil den sikkert beskylde dem for å være fredsforstyrrerne – og med rette, for

så vidt vitnesbyrdet deres er skyld i det. Hatet kan rive i stykker de ømmeste bånd og få Kristi vitners hjerte til å bløe.

Og likevel vil de vitne med mot. Fordi de har en usigelig frykt for å miste nåden i Kristus, blir de styrket til ikke å frykte noe annet. De kan ikke skikke seg lik denne verden, for det ville være et åndelig selvmord – om verden så hater dem aldri så mye for det.

De første Kristi vitnene lot seg heller kaste for de ville dyrene enn å gjøre noe så tilsynelatende lite som å kaste en håndfull røkelse foran keisernes billedstøtter. De unge guttene og de spede kvinnene lot seg ikke bevege til å fornekte Kristus, verken av slektningenes inderlige bønner eller av deres bitre jammer. De viser hvilket mot Herren kan gi sine. Og det samme makter han ennå.

Kjødets feighet kan stride mot Åndens mot, og fristelsen til å fornekte kan komme sjelen nær. I dette som i alt annet trenger den kristne hver dag full forlatelse for syndene. Men så lenge Ånden vitner i hjertet, dør aldri motet til å bekjenne Kristus i ord og liv. Den som ydmykt har bekjent sin feighet og fått forlatelse for den, får dobbelt mot. Og til sist vil han nå dit at han kan etterleve Herrens ord: «Gled og fryd dere når de taler allslags ondt om dere for mitt navns skyld og lyver» (Matt 5,11–12).

Og så vender vi tilbake til spørsmålet vi gikk ut fra: Er vi sannhetsvitner? Nå når vi har sett hva vitnesbyrdet er, og hva som kreves av vitnene, hva tør vi da svare? Jeg vet at det ikke er noen blant oss som kan svare ja på dette uten skam og uten frykt og beven. For kjenner vi Kristi nåde, da vet vi også godt at vi burde kunne vitne om den helt annerledes enn vi gjør. Men likevel – om vi bare kunne svare ja på spørsmålet! Men mange, frykter jeg, må svare rett ut nei. De har knapt nok forstått det vi i dag har talt om vitnesbyrdet.

Likevel kan vi alle bli Herrens vitner, oppdratt i Åndens skole, ydmyke og likevel bestemte, sindige og likevel modige vitner. La oss bare ta imot Åndens vitnesbyrd i hjertene våre. Nå kommer jo Åndens høytid. Å, la oss da be ham om at han vil utøse seg over oss med sin kraft og sin kjærlighet, sin tukt og sin trøst, og forklare Kristus for oss og skjenke oss all hans nåde og gave. Så lærer vi nok å vitne om Herren. Ja, Herre Gud, Hellige Ånd, lær oss det for Jesu skyld. Amen.

Hvor fører livet vårt hen?

Første søndag etter treenighetssøndag 1874

Luk 16,19–31

Tenk deg at du en strålende sommerdag reiste med jernbanen gjennom de vakreste landskaper sammen med alle dine kjære, frisk og sunn og fri for alle bekymringer i dette livet. Da skulle du vel ha det godt og kunne glede deg riktig over reisen.

Men tenk deg at du på en slik reise visste helt sikkert at en avgrunn ville åpne seg og sluke deg før du nådde målet – akkurat mens du satt der lunt i vognen. Bare visste du ikke ved hvilken stasjon. Hvor ville det da bli av livsgleden og fornøyelsen? Jo herligere øyeblikket var og jo rikere livet lå foran deg, desto mer forferdelig ville det være å vite at sekundet nærmet seg med jernbanefart – sekundet da all denne herligheten skulle rives fra deg og du selv knuses i usigelig jammer.

Den rike mannen var en slik reisende. Hvert sekund førte ham videre langs livets bane, i en fart som aldri stanset. Banen lå solbelyst og skinnende foran ham. I herlighet og glede, fri for dette livets bekymringer, levde han hver dag med vennene sine. Men det var mot avgrunnen han for uten stans i den lystige farten, mot avgrunnen som ikke lot seg unngå på denne veien. Den rike mannen visste det ikke; derfor kunne han glede seg helt til avgrunnen slukte ham.

Men han kunne ha visst det. For Gud visste det, og Gud ville ha sagt ham det i sitt ord hvis den rike mannen hadde spurt – og Gud hadde lagt det på samvittigheten hans at han skulle spørre!

Tenk deg så et menneske som er så elendig at folk skjuler ansiktet for ham og grøsser ved synet av elendigheten hans. Men han vet sikkert – for han har fått vite det gjennom ordet fra Guds munn – at denne elendigheten skal byttes ut med et evig, salig liv i fellesskap med Gud. Var han ikke likevel en lykkelig mann?

En slik mann var Lasarus. Venneløs og elendig lå han kastet ved den rike mannens dør. I all sin smerte var han så motbydelig å se til med byllene og sårene sine at selv de som hadde mest medlidenhet med ham og bar ham til den rike mannens dør, skyndte seg å bli kvitt ham og kastet det såre legemet hans på de harde brosteinene. Bare hundene, de urene dyrene, kom og snuste på ham, liksom for å se om han ikke snart kunne bli byttet deres.

For ham gikk tiden sannelig ikke med jernbanefart. Hvert minutt har vært langt som et år for ham, og mang en gang har han nok sukket i sitt hjerte: Herre, hvor lenge! Og likevel, var han ikke en lykkelig mann? Ville han noen gang ha ønsket å bytte med den rike mannen? Om noen hadde kunnet tilby ham det, ville han ikke da ha følt det som en fristelse, mer forferdelig enn alle lidelsene hans?

Målet for reisen var viktigere for ham enn reisen. Selv om reisen var en eneste lang lidelse, var målet en herlighet av overmåte stor vekt. Det visste han. For Lasarus betyr: Gud hjelper.

Men tenk på en som lever i en slik elendighet at det ikke er spor av Guds hjelp å se noen dag, og som likevel er så gjennomtrengt av vissheten om Guds hjelp at den har preget hele hans karakter – så han kan kjennes på den som på navnet sitt. En slik mann må være forvisset om en større og varigere hjelp enn den timelige. Han må ha lært å bekjenne fra det innerste av sin sjel: «Jeg er overbevist om at den nåværende tids lidelser ikke er for noe å regne mot den herlighet som skal åpenbares på oss» (Rom 8,18).

Med jernbanefart for den rike mannen mot helvete, uten å vite det. Med sneglefart førte tiden Lasarus mot himmelens salighet – men han visste det.

Hvor fører nå livet vårt oss hen? Vet vi, slik Lasarus visste det, at livsveien vår må ende i himmelen – fordi vi bygger vissheten vår på Guds ord? Eller svarer vi lettsindig, slik den rike mannen vel ville ha svart på et slikt spørsmål: «Ja, det får Gud vite»?

Å, det er nettopp det som er forferdelig: at Gud vet det – vet at verdensmenneskets liv må ende i fortapelse. Hvis Gud ikke visste det, kunne det likevel være håp for den som vil holde fram på fortapelsens vei. Men så visst som Gud i dette øyeblikk ser oss alle, ser han også uten den minste skygge av tvil hvor sjelene våre ville være i neste øyeblikk hvis døden rammet oss i dette sekundet.

Ellers kan vi trygt nøye oss med at Gud vet hvordan det skal gå oss her i livet. Om dagene dine i jordelivet skal bli lykkelige eller ulykkelige, fulle av lyst eller smerte, om du skal leve i herlighet som den rike mannen eller i elendighet som Lasarus – la ikke det bekymre deg. Gud vet det, og det er nok. Hans tanker er bedre enn dine tanker, og han leder deg sikrere enn du kunne lede deg selv. Du får det som tjener deg best, og det er tidsnok å få vite hva det er når Gud lar det komme over deg.

Men hvor livet ditt etter Guds dom må føre hen, det må du vite selv. For det bestemmer ikke Gud, men du. Gud vil at alle, også hver eneste en blant oss, skal bli salige ved å gå den veien som han i sitt ord har sagt er den eneste veien til salighet. Men om vi likevel vil gå den motsatte veien, det kommer an på oss selv. Og da er det ingen unnskyldning for oss at vi ikke visste klart hvor livet vårt førte hen. Vi kan jo bare spørre Gud om det ved å prøve livet vårt etter hans ord, så vil han nok gi oss svar.

La oss derfor se på den rike mannen og Lasarus, på livet og døden deres. I det gudsordet vi har foran oss, vil vi søke svar på spørsmålet: Hvor fører livet vårt hen? Svaret kan vi gi når vi har lært å forstå hva vi arbeider for, og hvor vi

har vår skatt. For da kan hver enkelt av oss se om han er den rike mannen eller Lasarus.

Verken den rike mannen eller Lasarus ser ut til å ha utrettet noe særlig i verden. Den rike mannen var for makelig og bløtaktig, Lasarus for syk og elendig til å anstrenge seg. Den ene ville ikke, den andre kunne ikke arbeide. Og likevel hadde de begge sitt arbeid. Det fantes ikke én dag i livet deres da de ikke måtte arbeide: den ene på å fortape, den andre på å frelse sin sjel.

Samvittigheten vitnet for den rike mannen at han hørte til Guds utvalgte folk – ikke for å leve hver dag i herlighet og glede, men for å tjene Herren sin Gud og hver dag leve som en sann israelitt, en som det ikke er svik i. Og når han ikke ville høre på røsten dens, truet og dømte samvittigheten ham. Den kjente Guds dom over hver den som forsømte nådetiden. Så måtte den rike mannen arbeide på å få samvittigheten til å tie, på å sløve og kvele den.

Og dette var ikke noe lett arbeid. Det var heller ikke gjort med én gang. For når han sto samvittigheten imot, sto han imot den Gud som ønsket å frelse sjelen hans, og som derfor ikke lot seg avvise med én gang. Midt i larmen og lystigheten ved drikkelagene jamret samvittigheten innerst i den rike mannens hjertekammer. Som et gråtende barn klaget den over at sjelen manglet rettferdighet, fred og glede i Gud. Og bare med stor anstrengelse kunne han hindre denne jammeren i å bryte fram og ødelegge all lystigheten. I herlighet og glede levde han hver dag, men hver dag var det en røst som ropte til ham:

«Tomhet, tomhet over all tomhet er alt sammen. Har du ennå ikke lært det? Er du ennå ikke blitt trett av verdenslivets hule tomhet og sjeleødeleggende gift?» Og bare ved å sette inn all sin viljekraft på å beruse seg i verdens nytelser kunne han gjøre øret sitt døvt for denne stemmen.

Arbeidet hans har ikke vært forgjeves. Mer og mer har han lyktes med å forherde sjelen sin. Jammeren i hjertekammeret har lydt stadig mer dempet, og Guds advarende stemme har sjelen hørt stadig svakere, liksom på større og større avstand. Og likevel: Når han trodde han hadde arbeidet seg så langt inn i vantroens og verdslighetens bedrag at ingenting lenger kunne skremme ham, hendte det ennå at han fór sammen uten å ville det. Det var som om han ante at den usynlige hånden skrev på den prektige veggen i festsalen hans: Veid og funnet for lett.

Men til sist har han nådd målet for arbeidet sitt. Det kan hende han helt til det siste har vært en vittig, godlynt og avholdt mann. Men det han uten å vite det arbeidet mot, har han nådd: Han er blitt som dyret. For som dyret har han ikke lenger noen bevissthet om det som kommer etter de korte dagene i dette livet, og ingen sans for de evige ting. De evige ting lar seg ikke gripe med noen av de ytre sansene, men bare med samvittigheten – når den er født på ny ved Guds Ånd og ord.

Å bli sløv som et dyr av egen skyld og forherdet mot all Guds kallende og frelsende nåde – det er nok ofte det ubevisste målet for arbeidet til hvert menneske som ikke vil la Guds nåde gjøre ham skikket til å arbeide på sin saliggjørelse midt i alt arbeid og all lidelse i dette livet.

Saliggjørelsens arbeid var Lasarus' arbeid. Heller ikke det var lett eller gjort med én gang. I dette arbeidet hadde han riktignok Gud med seg, med all hans makt og nåde; ellers hadde han aldri fått det fullført. Men Gud kunne likevel ikke gjøre arbeidet uten ham og trass i ham. Om han ellers ikke kunne gjøre noe, så kunne han like godt som den rike mannen ha stått Gud imot.

Eller var det kanskje slik at fattigdommen og elendigheten gjorde det nødvendig for ham å overgi seg til Gud, siden han ikke hadde noen venner på jorden? La oss se! Der ligger han med det såre legemet sitt utenfor den åpne forhallen til den rike mannens prektige sal. Der inne ser han gjestene strekke de friske lemmene sine på de myke putene og fråtse og beruse seg i mat og drikke. Han ønsket seg bare en bit og en dråpe av det for å stille den nagende sulten og den brennende tørsten.

Kom det da helt av seg selv at han ikke knurret over måten Gud fordelte livets goder på? At han ikke ble bitter i hjertet og misunte dem som hadde i overflod det han ble nektet – folk som ikke engang tenkte på å takke giveren av alle gode gaver for det?

Har han ikke her, under tungt arbeid og mye kamp, måttet lære å be: Skje din vilje? Ja, hadde han overhodet kunnet lære denne bønnen hvis han ikke først hadde arbeidet seg fri av alle unnskyldninger og alt selvbedrag slik at Gud fikk vitne for ham i samvittigheten at fortapelsen var den eneste lønnen han fortjente – så selv det å ligge der i smertene, kastet utenfor den rike mannens dør, var ren og ufortjent nåde?

Men dette var ikke hans tyngste arbeid. Det tyngste var å holde fast ved troen på at Guds ord er sant, selv om alt han kjente med sansene, sa det imot. Gud hadde lovet å høre de elendiges rop og at hver den som trodde på ham, ikke skulle bli til skamme. Og Lasarus ble ikke trett av å kalle på ham med troens bønn, men hjelpen kom ikke. Smertene vokste, livets byrde ble tyngre dag for dag.

Når da den rike mannens venner gikk forbi og sa, halvt medlidende og halvt spottende: «Der ligger fremdeles dette elendige mennesket og roper at Gud hjelper; ja, det er en fin hjelp!» – har ikke da denne vantro talen ført ham ut i fristelser som bare troens alvorlige arbeid kunne overvinne, det arbeidet der sjelen kjemper som i dødsangst (Luk 13,24)?

Og når han hver dag så at de ugudelige levde i herlighet og glede, selv om Guds ord sa at trengsel og angst skulle komme over hver menneskesjel som gjorde det onde, har han ikke da måttet bekjenne med salmisten: «Nær hadde mine føtter snublet … da jeg så at det gikk de ugudelige vel» (Sal 73,2–3)?

Bare det strenge arbeidet med å fornekte og ydmyke seg selv har kunnet hindre ham i å slippe taket i Guds ord i vantro – det ordet som her alene hadde makt til å frelse sjelen hans. Men arbeidet hans har ikke vært forgjeves. Målet han arbeidet for, har han nådd: å ha nok i Gud, i den nåden som er åpenbart i hans ord, og kjenne nådens liv i sitt arme hjerte.

Mens han arbeidet for å være Guds ord tro og lydig, ble samvittigheten hans skjerpet, og han lærte stadig bedre å forstå Guds tanker og veier. Han har lært å se at de bare var så forskjellige fra hans egne fordi de var så mye bedre. Jo lenger

han øvde seg i å bekjenne i tro: Gud hjelper, desto fullere har han også erfart Guds hjelp. Han arbeidet på å holde seg nær til Gud, og så holdt Gud seg nær til ham og lot ham smake trøsten fra sin Ånd.

«Gud hjelper» var nok hans siste tanke da han la sitt trette hode til hvile i favnen til englene som bar ham hjem. For livet hans hadde vært et arbeid for å la seg hjelpe av Gud slik ordet hans viser. Og den salige erfaringen i livet hans hadde vært at den som arbeider for det, blir hjulpet.

Men alle mennesker, hvor forskjellige de ellers kan være, må enten ha den rike mannens eller Lasarus' arbeid. Enten må de arbeide på å fortape sin sjel, eller på å frelse den. Om de ellers utretter mye eller lite i verden, så utretter de i hvert fall dette: De enten frelser eller fortaper sin sjel – og ikke uten at de selv arbeider for det.

Og hvis noen ikke vet at han under alt annet arbeid arbeider på å frelse sin sjel, er det et betenkelig tegn på at han arbeider på å fortape den. For et menneske kan fortape sin sjel og likevel, av egen skyld, ikke være seg det bevisst, eller bare dunkelt. Men saliggjørelsens arbeid kan bare drives av den som vet at han gjør det.

Og ikke nok med det. Hvis du mener at du arbeider på din sjels frelse, må du også vite at du arbeider på å frelse den på den måten Gud viser i sitt ord. For det er godt mulig å arbeide på sin fortapelse og likevel innbille seg at en arbeider på sin frelse. Det kan godt hende at den rike mannen mente han banet seg veien til himmelen med almisser eller på annen måte – samtidig som han hver dag arbeidet på å forherde sjelen sin mot Guds kall.

Det ytre har ingenting å si her. Alt kommer an på hjertets arbeid for å ta inn i seg Guds nåde, som er gitt i Kristus og åpenbart i ordet. Dette arbeidet kan gjøres midt i verdenslivets travelhet, og det kan forsømmes av den som lever helt tilbaketrukket. Ingen rikdom og høy stilling fritar en for det, og ingen fattigdom eller fornedrelse gjør en uskikket til det. Under nøyaktig de samme kårene kan den ene gjøre dette arbeidet og den andre la det være.

La oss tenke oss to menn som begge utretter mye i verden. Begge er rikt begavede, virksomme og hederlige menn. Kanskje var det nesten umulig å si hvem av dem som levde det livet som var til størst gagn for medmenneskene og størst ære for ham selv. Og likevel kan den ene av dem arbeide uavlatelig som den rike mannen, og den andre som Lasarus.

Den ene våkner om morgenen med hode og hjerte fullt av forretninger og kaster seg straks inn i dem. Men først tar han seg tid til å være kjærlig og omsorgsfull mot hustru og barn; for de, ikke Gud, eier hjertet hans.

Under arbeidet møter han vanskeligheter, men han har evnene sine å stole på; de har hjulpet ham så mang en gang. Mange slags lidenskaper kan røre seg i hjertet hans dagen igjennom, men han har ikke tid til å legge merke til det. Så mange ting utenfor ham krever etter hans mening all hans flid og oppmerksomhet at han ikke kan gi seg tid til alvorlig selvransakelse. Derfor får også æresyken, verdenslysten og gudsforglemmelsen fritt spillerom til å vokse seg store i ham uten at han merker det.

Når dagens gjerning er slutt, slipper den ham likevel ikke. Den fyller fortsatt hjertet hans med sin bekymring eller sin glede. Og om den slipper ham, gir den bare plass for hvile hjemme hos familien eller i kretsen av likesinnede venner; å hvile i Gud er for ham bare en tom talemåte. Trett legger han seg, glad i bevisstheten om å ha utført et nyttig arbeid, men uten den minste anelse om at han hele dagen har arbeidet på å fortape sin sjel. Og likevel har han gjort det.

Også i hans hjertekammer jamret samvittigheten seg innerst inne og krevde at han først skulle søke Guds rike og hans rettferdighet, så den kunne få glede og fred. Men han fikk den til å tie – riktignok ikke ved å overdøve den med klangen fra begrene, slik den rike mannen gjorde, men med verdenslivets larm og travelhet. Også han måtte iblant høre røsten si at alt arbeidet hans var tomhet. Men han forherdet seg mot den, ikke med kjødelige nytelser, men ved å beruse seg i verdslig ærgjerrighet.

Også han ble skremt iblant, når tanken på døden uventet trengte seg inn på ham, for eksempel når en likvogn stanset ham på gaten midt i all travelheten. Men han tvang tanken på dommen tilbake. Han, den hederlige mannen, trengte ikke å frykte regnskapet. År etter år utviklet han evnene sine mer, utrettet mer og vant mer anseelse. Hadde noen sagt til ham at det han i grunnen hadde arbeidet på i alle disse årene, var å bli stadig mer lik dyret, ville han ha ansett det ikke bare som uforskammet, men som i høyeste grad urimelig.

Og likevel ville det ikke ha vært uten sannhet. For stadig mer ble sjelen hans slukt av det sanselige, stadig mer glemte han de evige ting. Til sist måtte han bli like fremmed for og ubekymret om sin egen salighet som om han, lik dyret, var født uten samvittighet til å sanse det som hører Guds rike til.

Den andre mannen har kanskje like mye å ta seg av som den første. Og likevel, som pilen flyr fra buestrengen, slik flyr sjelen hans i bønn til Gud når han våkner om morgenen. For hos ham er hjertet hans. Å leve for Gud og være i hans tjeneste både hjemme og ute i verden er hans hjertes lengsel. Styrket av bønnen og væpnet med Guds ord i sjelen går han til arbeidet. Han er like virksom og like oppmerksom i gjerningen som den andre. Og likevel driver han samtidig med en annen gjerning: Lasarus' gjerning.

Også han får kjenne alle slags lidenskaper i brystet, men han gir dem ikke fritt løp. Lasarus lå stille foran døren, men hadde likevel nok å gjøre med å arbeide tukten, trøsten og kraften fra Guds nåde inn i seg. Slik har også denne mannen midt i all sin travle virksomhet alltid dette arbeidet som ingen ser: å holde hjertet åpent for det Guds Ånd virker.

Det er ikke gjerningen hans i verden i seg selv som er det viktigste for ham. Fordi den er en gudstjeneste for ham, gjør han den med troskap, og kanskje mer trofast enn den som gjør den for sin egen skyld. Men det viktigste blir for ham likevel alltid den indre gjerningen, som den ytre gir anledning til. For den ytre gjerningen fører ham på mange måter inn i arbeidet for å bevare livet i Gud.

Dette arbeidet slipper ham heller ikke under kveldens hvile. Og når dagen er til ende, prøver han seg selv og gjør opp regnskapet. Summen blir alltid at alt godt han har utrettet, og alt ondt han har seiret over, er Guds, men alt han har forsømt og syndet, er hans eget. Derfor kunne han heller aldri ha funnet fred

hvis han ikke, som Lasarus, hadde lært å tro på Guds hjelp og finne den under Golgatas kors.

Hvilke troens kamper og anfektelser, hvilke fristelser og ydmykelser en slik mann må gjennomgå i sin daglige gjerning, kan ikke beskrives her. Det skal du vite: Gjør du denne mannens gjerning, så kjenner du det nok. Men han får også kjenne at arbeidet hans ikke er forgjeves i Herren.

La bare rosen han får i verden, øke – han dør likevel stadig mer bort fra verden. La bare gjerningen hans i verden bli stadig mer ansvarsfull og viktig og ta stadig mer av tiden hans – han gjør den likevel med stadig større fred og hvile i Gud, og stadig mindre forstyrret av uroen i den.

Stadig mer fylles han av den salige bevisstheten om at Gud i Kristus har hjulpet sjelen hans for evig. Og når hans time er kommet, sier han glad farvel til verden og all dens gjerning og legger seg i favnen til den Frelser som for lenge siden hjalp ham til det livet i Gud som ingen død kan røve fra ham.

Så blir begge disse mennene begravet. Kanskje er ettermælet til begge like hederlig, og kanskje kunne folk flest umulig si hvem av dem som hadde vært den beste kristne. Og likevel har den ene av dem slått øynene opp i pinen, den andre i sin Frelsers fang. Den ene hadde nemlig Kristus som sitt liv, og derfor var døden en vinning for ham (Fil 1,21). Den andre har levd for seg selv og derfor også dødd for seg selv.

Det kan jo umulig være annerledes. Den som har all sin gjerning og hele sitt hjerte i verden, hvordan skulle han være salig når hele verden tas fra ham? Den som har sin sanne gjerning og sitt sanne liv i Gud, hvordan skulle han bli usalig om han mistet hele verden? Når bare hjertet ikke må savne sin skatt i døden, da er det salig. Men der vi har vårt arbeid, der får vi vår skatt.

Denne verdens nytelser var den rike mannens skatt. Verden eide hjertet hans av to grunner. Han trengte den fordi han hadde gjort det til sitt livs arbeid å la alle de lyster og begjær som bare verden kunne tilfredsstille, vokse seg store og sterke i sjelen. Og han trengte den fordi bare den kunne gi ham midler til å bedøve og beruse sjelen så han kunne kvele samvittighetens pine.

Å more seg var hans lyst, og å more seg var nødvendig for ham. For hvis han – som det heter om den bortkomne sønnen – hadde «kommet til seg selv» (Luk 15,17), ville han ha måttet fortvile over sitt gudforlatte liv og omvende seg. Men det ville han ikke.

Så kom døden og gjorde ham fattigere enn den fattigste mann. For ikke et fnugg av alt det som var hans hjertes skatt, fikk han ta med seg inn i evigheten. Hvis den rike mannen plutselig var blitt en fattiglem på jorden, ville han ha følt seg usigelig elendig – men ikke så elendig som i døden. For hvor fattig han enn var blitt på jorden, ville det alltid ha vært noe han kunne henge sjelen sin ved, noe han kunne prøve å mette lysten sin med og døyve samvittigheten med.

Hadde han ikke lenger kunnet stille lysten til å leve hver dag i herlighet og glede, kunne han kanskje med tiden ha lært å finne sin lyst i å mettes av smulene som falt fra andre rike menns bord. Så lenge han var på jorden, var han likevel alltid der han hadde sin skatt.

Men hva tok han med seg over i evigheten? Bare utbyttet av sitt livs arbeid: de verdslige lystene han hadde fostret og pleiet, med et grådig begjær som ingenting nå kunne stille, og den onde samvittigheten, med en kval som ingenting nå kunne døyve.

Lystene døde ikke av at alt de trengte for å bli mettet, var igjen på jorden. For nettopp savnet og lengselen gjør lysten sterk, og nettopp det uslokkelige savnet og den håpløse lengselen gjør den aller sterkest. Den rike mannen lengtet nå etter en dråpe vann – enda dråpen ville ha forsvunnet sporløst i begjærenes ildhav – sterkere enn han noen gang på jorden hadde lengtet etter de kostbareste viner.

Og nå stakk samvittighetens brodd som ormen som aldri dør. Her var det ingenting han kunne døyve smerten fra bittet med. Hvor mange ganger var han ikke blitt kalt til omvendelse, hvor mange ganger hadde han ikke forherdet seg mot nådens kall? Hva kunne han ikke ha lært bare av den fattige Lasarus, mens Lasarus lå utenfor døren hans? Nå sto alt dette for ham i evighetens klarhet. Og likevel kunne han ikke omvende seg. For den Guds nåde som på jorden uavlatelig hadde vært rede til å omvende ham, var nå ikke lenger til stede. Og uten Guds nåde kan intet menneske omvende seg.

Fortvilet og full av jammer var han. Han var også tvunget til å gi Gud rett når han fordømte ham. Men hjertet hans var like hardt og stivt i pinen som i de dagene da han levde i herlighet og glede på jorden. Det ser vi av at han ennå våger å påstå at han vet bedre enn Gud hva som måtte gjøres for å få menneskene til å omvende seg.

Det er vel ikke usannsynlig at han på jorden tenkte slik: Hvis Gud virkelig tok det så strengt som ordet hans sier, måtte han ha åpenbart seg så håndgripelig og følbart at ingen kunne ha våget å nekte ordet hans lydighet. Men i hvert fall nå, når samvittighetens dom tvinger ham til å innrømme at fordømmelsen hans er rettferdig, holder han denne utveien åpen for seg selv: Han påstår at Gud kunne få det til at ingen kom til pinens sted, hvis han bare viste menneskene alvoret i sin vrede tydeligere. Og her vil han ikke la seg si.

Det siste ordet vi hører fra hans munn, er hans protest mot Gud. Og dette «Å nei!», som nettopp er grunnstemningen i det ubotferdige hjertet, vil fortsette å lyde fra ham i pinen gjennom all evighet. For den nåden som alene kan knuse hjertet og lære det å være stille for Gud i botferdighet, er en skatt som må tas imot på jorden hvis den skal kunne frelse oss i evigheten.

Denne nåden var Lasarus' skatt; hele livet hadde han jo arbeidet på å leve den inn i seg. I verden hadde han ingen skatt han trengte å savne i evigheten. Ikke fordi han var fattig; han kunne like godt ha hatt sin skatt i denne verden likevel.

Den rikdommen han aldri eide, de nytelsene han aldri smakte, kunne ha bundet hjertet hans like sterkt som den rike mannens rikdom og nytelser bandt ham. Ja, fillene og matsmulene hans kunne ha vært den skatten hjertet hans hang ved. Det vet nok den som har sett hvordan et fattig menneske med døden i halsen ennå kan begjære noen usle skilling langt mer enn Guds nåde, som rekkes fram i evangeliet.

Men Lasarus hadde fått denne nåden som sin skatt. Derfor kunne han ta skatten sin med seg over i evigheten. Ja, han kunne ikke bare ta den med seg; først der kunne hjertet hans riktig få stilt sin lyst etter den. «Gud hjelper» – at han hadde erfart dette i troen, hadde vært det velsignede utbyttet av livet hans. Men hvor mye rikere erfarte han ikke Guds hjelp nå, da han fikk se?

Guds nåde hadde hjulpet ham til å bekjempe egenviljen, men hver morgen hadde kampen vært ny. Nå var det ingen egenvilje mer å bekjempe. Hellig, ren og salig kunne han gi Gud igjen all den kjærligheten som strømmet fra Guds hjerte inn i hans. Gud hadde hjulpet ham til å finne hvile i sin nåde midt under smertene, men smertene, og med dem muligheten for anfektelse, var der likevel alltid. Nå var det ingen tårer, ingen sukk, ingen angst, ja, ingen bønn mer; for det var ingenting mer å be om, bare lov og takk uten ende.

Gud hadde hjulpet ham til å regne det usynlige for mer sikkert enn det synlige. Men hvor tungt hadde det ikke mang en gang vært for troens skjelvende hånd å holde fast ved Guds usynlige nåde, når alt som kunne sanses, sa ham at det var forgjeves!

Nå var det usynlige blitt synlig og det synlige forsvunnet for evig. Nå så han at det var sant, det Guds ord sa: at ingen tunge kan uttale den herligheten Gud har beredt sine troende. Hos Lasarus var det ingen lengsel som ikke ble oppfylt, intet savn som ikke ble stillet. For han hadde sin skatt i himmelen, ikke på jorden. Derfor kunne ikke døden røve den fra ham.

Hvor går så lengselen i hjertene våre hen? Har vi vår skatt på jorden eller i himmelen? Hva må vi vente å finne i evigheten, når døden snart drar forhenget til side for oss?

Mange mennesker ser evigheten som en tykk, ugjennomtrengelig tåke. De har kanskje en svak anelse om at ukjente redsler kan skjule seg i tåken, og av egen vilje ville de nok ikke gå inn i den. Men noen egentlig frykt for evigheten har de likevel ikke. Den er bare en gåte for dem, en gåte de helst ikke vil tenke på svaret på. Men det er åpenbart at disse i hvert fall ikke kan ha noen skatt i evigheten.

Andre igjen mener virkelig at de har sin lengsel og sin skatt i evigheten. Der mener de at de skal få lønn for egenrettferdighetens gjerninger og erstatning for alle savn i livet. Der skal de bli forent med alle sine kjære som har gått foran, og finne alt det hjertet deres forgjeves har traktet etter her. Disse menneskene innbiller seg at de har sin skatt i evigheten – på samme måte som den rike mannen ville ha gjort om han hadde innbilt seg at han kunne leve evig i herlighet og glede der borte like så vel som her, bare med enda mer opphøyde og forfinede nytelser.

Disse menneskene kunne lett se at de i virkeligheten har sin skatt på jorden, hvis de tenkte seg at alle deres jordiske savn ble avhjulpet. For da ville de ikke savne noe lenger. Hvis de fikk rikelig anerkjennelse for dyden sin, frihet fra all sykdom og nød, uforstyrret samliv med alle sine kjære og ellers alt de kunne begjære på jorden, ville de slett ikke lenger lengte etter evigheten.

Men om Lasarus hadde fått alt det denne jorden kan gi, og visshet om å beholde det evig, ville han likevel ha lengtet mot evigheten. For sin skatt – livet

i Guds nåde, uforstyrret av all synd – ville han aldri ha kunnet eie fullt ut på jorden. Men det vet bare den som har gjort det til sitt livs arbeid å tilegne seg Guds nåde i Kristus. Alle som ikke kjenner dette arbeidet, kjenner heller ikke hvor liflig nåden er. De fatter ikke at den kan bli mer for et menneskehjerte enn hele verden. Derfor gjelder alt arbeidet deres jordiske skatter, og derfor er skatten deres borte i evigheten.

Hvis du ikke har latt Guds nåde hjelpe deg til omvendelse og tro på Herren Kristus, og siden til å bevare troen under helliggjørelsens strid, hva har du da som du kan ta med deg i døden? Håp om lønn for dine gode gjerninger? Nei!

Lysten til hovmodig selvbehag og selvbeundring, som bor i det lønnssyke og selvgode hjertet, tar du nok med deg. Men for sent får du se at ikke én av gjerningene dine dugde til å følge med og bestå for blikket til ham som har øyne som ildsluer – enn si at de skulle kunne veie opp din vantro forakt for Guds nådegjerning i Kristus, den som han tilbød og rakte deg i evangeliet.

Eller menneskenes anerkjennelse og ære, det hederlige ettermælet? Nei, forfengelighetens lyst skal du nok ta med deg, men aldri skal den bli stillet. Eller hvordan kunne den rike mannen på pinens sted ha visst om noen på jorden hadde gitt ham et udødelig navn? Eller hva kunne det ha hjulpet ham i pinen om han hadde visst at slekt etter slekt valfartet til graven hans?

Eller dine kjæres kjærlighet? Ja, har de vært avgudene dine, tar du nok med deg den avguderiske lysten til å gi sjelen din hen til dem. Men aldri vil den bli stillet. Enten vil du se dem ved din side på pinens sted, eller langt borte, slik den rike mannen så Lasarus i Abrahams fang.

Slik går det alltid for den som har noe annet enn Guds nåde i Kristus som sitt hjertes skatt. Den, og den alene, kan vi ta med oss i døden. Alle gjerninger som du har utført i kraft av denne nåden, skal følge deg; for de er gjort i Gud. Og du vet jo at om du så bare hadde gitt noen en drikk vann fordi han var en disippel, skal det aldri i evighet bli glemt.

Alt det du er blitt i kraft av denne nåden, skal der utfolde seg i all sin herlighet: et Guds barn, Kristi medarving, bror til alle de hellige. Her nede er det skjult og har mang en gang ført vanære heller enn ære med seg. Og når menneskenes ros og dadel er glemt for evig, skal Gud kle deg i evig ære og heder i de saliges menighet. Alle du har vært forbundet med i Kristi hellige kjærlighet, skal du finne igjen, og ingen død skal lenger forstyrre fellesskapet i Farens boliger.

Er Guds nåde i Kristus din skatt, da har du din skatt i evigheten, og i den har du nok for evigheten. Men er denne nåden ikke din skatt, da har du ingenting, om du så hadde alt på jorden. For da beholder du i døden, med den rike mannen, bare lystene, som aldri i evighet kan mettes, og den onde samvittigheten, som aldri i evighet vil dø.

Er du da den rike mannen eller Lasarus? Husk dette: Det kommer ikke an på det ytre. Men det kommer an på dette: Arbeider du daglig med den rike mannen på å stå imot Guds nåde, eller daglig med Lasarus på å tilegne deg den? Og er denne nåden eller noe som helst annet ditt hjertes skatt?

Jeg vet nok at mange vil at vi ikke skal skremme opp samvittighetene ved å peke på evighetens alvor og holde fram den evige pine like så vel som den evige

salighet. Men spør deg selv hva Herren Kristus gjør i dagens evangelium, og hvorfor han gjør det. Den som prøver å varsle et jernbanetog som farer i full fart mot en avgrunn, gjør en god gjerning. Like visst er ikke den å klandre som roper til sjelen: Hvor fører livet ditt hen? Prøv veien din før det er for sent.

La oss derfor ikke forherde våre hjerter når vi i dag hører Herrens ord. Men la det være vårt arbeid å åpne hjertene våre for det Guds nåde vil gjøre, så nådens gjerning kan fullendes i oss og livsløpet vårt føre oss dit der ingen skal ta vår skatt fra oss. Amen.

De egenrettferdige og de som er rettferdige av Guds nåde

Ellevte søndag etter treenighetssøndag 1871

Luk 18,9–14

Det finnes mange mennesker som bekymrer seg så lite om sin salighet at de aldri har gjort seg klart hva de bygger håpet om å bli salige på. Og salige vil jo også de gjerne bli den dagen de må dø bort fra denne verden.

Men ser vi bort fra dem og bare tar for oss dem som på en eller annen måte vet hva de vil holde seg til når de skal dø, og hva de vil stole på når de kommer for Guds dom, vil vi finne at de alle hører til en av to slags mennesker. Det er de som stoler på at de selv skal bestå ved sin egen rettferdighet, og de som stoler på Kristus, at de skal bestå ved hans rettferdighet, som er skjenket og tilregnet dem av nåde. Flere slags finnes ikke.

Alle som ikke har lært å gi seg selv og alt sitt eget helt opp, hva navn det enn har, og stole på Kristus alene, de stoler på seg selv og sitt eget alene – hvor mye de enn innbiller seg at de tar Kristus med i beregningen.

Men dette er ikke så lett å se. Skriften, og ikke minst teksten vår, har lært menneskene at det er stygt å stole på seg selv. Hvem ville være fornøyd med å være og hete en egenrettferdig fariseer? Det var bare i gamle dager at det var ære knyttet til fariseernavnet. Derfor sier ikke menneskene gjerne – ikke engang til seg selv – at de stoler på seg selv alene og forakter Guds nåde i Kristus. Likevel er det åpenbart at mange gjør det.

For den som har gitt opp enhver tanke om å gjøre seg selv rettferdig, og likevel gjerne vil bli salig, har bare to veier: enten å fortvile fordi han ikke har noen grunn for sitt håp om salighet, eller å tro på Kristus. Men alle vet at det slett ikke er sjelden å møte mennesker – til og med på dødsleiet – som ikke engang vet hva troen på Kristus er. Likevel fortviler de slett ikke om å bli salige; tvert imot har de ikke den minste tvil om det. Da må de på en eller annen måte stole på at de selv er rettferdige.

Men nettopp fordi mange lever og dør som fariseere i egenrettferdighet uten å tørre eller ville erkjenne det for seg selv, er det desto mer nødvendig at vi prøver oss selv med alvor og ser på de levende bildene Herren stiller fram for oss i fariseeren og tolleren: bildet av en egenrettferdig synder og av en synder som er rettferdiggjort av nåde. Sannelig, det er vel verdt å granske hvilket av disse

bildene vi finner våre egne trekk igjen i. For enhver fariseer, også den beste, også en Saulus, er Kristi fiende.

Kristus underkjenner jo det han stoler på, og vil ta det fra ham: hans egenrettferdighet. Og enhver toller, også den største synderen blant dem, også røveren på korset, er Kristi venn. For i Kristus og i ham alene får han jo den nåden som er hans sjels dypeste lengsel, fordi han uten den ikke ville ha noe å stole på når han skal dø.

La oss derfor se oppmerksomt på bildene av fariseeren og tolleren, så vi kan få vite om vi hører til de egenrettferdige eller til dem som er rettferdiggjort av nåde. Sannelig, hver eneste en av oss er framstilt i en av disse skikkelsene.

Selv om vi hører til dem som er sløve for de evige ting og bare synes å ha sans for det jordiske, eller til de vantro saddukeerne, som prøver å fornekte Guds ord og sin egen samvittighet, hører vi likevel i dypeste grunn til de egenrettferdige. For ingen ville holde ut i sløvhet eller vantro hvis han ikke i det skjulte innbilte seg at han nok skulle klare å gjøre rede for seg hvis det virkelig ble alvor med Guds dom.

Egenrettferdigheten viser seg på svært mange måter, og knapt hos to mennesker har den helt samme skikkelse. Likevel vil grunntrekkene i dens vesen alltid være de samme som hos fariseeren i teksten vår.

Den kler seg alltid i en vakker drakt, men drakten kan ikke skjule dens moralske stygghet for et skarpt blikk. Den stirrer seg så blind på det ytre at den ikke merker det indre. Den gleder seg over skallet og spør ikke etter kjernen. Og den våger aldri å være alene med Gud, men skyver alltid andre syndere inn mellom seg og Gud for ikke å bli rammet av blikket fra hans hellighet.

Fariseerens tale til Gud ser ved første øyekast ikke så ille ut. Han sier ikke: «Jeg kommer for å kreve min rettferdige lønn, fordi jeg ikke er som andre mennesker, men med stor møye har fullført mange fortjenstfulle gjerninger.» Nei, han sier: «Gud, jeg takker deg fordi jeg ikke er som andre mennesker.»

Det ser altså ut som han ydmykt fører alt han er, tilbake til Gud og husker at han ikke har noe han ikke har fått – og at han derfor heller ikke kan rose seg som om han ikke hadde fått det. Er vi ikke som de åpenbart ugudelige, er det slett ikke ille at vi takker Gud for det. Tvert imot er det svært ille om vi ikke gjør det.

Du ser den ugudelige, og du minnes hvordan livet ditt og livet hans har gått. Du ble kanskje helt fra barndommen ledet til alt som er godt, ved ord og eksempel. Han vokste opp i syndens huler og fikk liksom lastenes gift inn med morsmelken. Du ble vernet om i ungdommen, så fristelsene ikke så lett kom deg inn på livet. Han ble fristet til løgn og tyveri og utsvevelser, kanskje til og med av dem som hadde som kall å holde fristelsene borte fra ham.

Du ble ledet, formant og hjulpet i kjærlighet gjennom hele ungdomstiden, til du fikk ditt arbeid som voksen. Nå støtter arbeidet deg, både ved den aktelsen det gir deg og ved det ansvaret det legger på deg. Ham advarte ingen stemme. Han kjente ingen kjærlighet som våket over ham og banet vei for ham. Og da han ble voksen, hadde han kanskje alt mistet sin ære i verden og var blitt stemplet med forbrytelsens merke, som gjør det så vanskelig for den som bærer det, å reise seg igjen.

Når du tenker på alt dette, har du da ikke grunn til å takke Gud av ditt innerste hjerte for at du ikke er som dette mennesket? Er du fri for det selvbedraget som ligger i fariseisk egenrettferdighet, og kjenner deg selv med tollerens ydmykhet, har du nettopp da funnet spiren til mang en last hos deg selv. Da vet du at det bare er Guds nådige ledelse og ikke din dyd som har bevart deg fra å bli en grov synder.

Derfor kommer heller ikke fariseerens selvgode egenrettferdighet åpent fram i det han sier. Talen hans er snarere den drakten av ydmykhet som egenrettferdigheten kler seg i. Men takken er ikke alvorlig ment, og han mener at han klarer seg uten Guds nåde. Det ser vi av at takken hans ikke blir fulgt av noen syndsbekjennelse eller noen bønn. Ingenting fører lettere til syndsbekjennelse hos et ydmykt menneske enn den takknemlige følelsen av Guds ufortjente nåde.

Den ydmyke erkjenner at Guds velsignelse er blitt gitt ham i rikt mål, og nettopp det får ham også til å erkjenne at fruktene av livet hans slett ikke svarer til den nåden han har fått. Når han ser på de store synderne, føler han at hver av dem kunne ha båret rikere frukt til Guds ære enn han, hvis de hadde vært i hans sted.

Slik blir takken for Guds nåde fulgt av en oppriktig bekjennelse av at han ikke har fortjent den. Og bekjennelsen fører igjen til den ydmyke bønnen om at Gud likevel ikke vil ta fra den fattige synderen den nåden som er trøsten og kraften i livet hans.

Men om alt dette hører vi ingenting hos fariseeren. Takken hans er bare en innledning til at han beundrer seg selv. Han fortaper seg så hovmodig i sin egen rettferdighet at han slett ikke kommer til å be. Han har heller ikke noe å be om, for all den moralske fullkommenhet han kjenner og setter pris på, har han allerede. Riktignok går den heller ikke lenger enn til ytre gjerninger. Han er ikke som de ugudelige, han faster to ganger i uken og gir tiende av alt han eier.

Om han likevel kanskje bar på et ugudelig hjerte, om han også holdt seg borte fra all ond lyst og begjær, om han også i lydig barnekjærlighet hadde gitt Gud sitt hjerte – det kom han aldri til å undersøke. Den glimrende utsiden av livet hans blendet ham slik at han slett ikke fikk se hvordan det sto til med hans indre liv.

Og likevel trengte han «denne tolleren» for å kunne nyte sin gode selvfølelse fullt ut, enda han foraktet ham så mye at han engstelig skydde å komme i nærheten av ham. Han trengte ham som en mørk bakgrunn som fikk hans strålende dyd til å ta seg så mye bedre ut. Og han trengte ham for å kunne tre fram for Gud uten å bli rammet av blikket fra Guds hellighet. Å være alene med Gud ville vært skremmende; å være sammen med tolleren var betryggende. For han skyver tolleren inn mellom Gud og seg selv.

Tolleren er en mann som Guds rettferdighet må knuse; sammenlignet med ham er fariseeren helt ren. Ja, bare ved å sammenligne seg slik med andre syndere kan den egenrettferdige finne fred. Våget han noen gang for alvor å sammenligne seg med Guds hellige lov, ville freden være borte med det samme. Selv om fariseeren stolt løfter hodet og synes å vende blikket mot himmelen

med den gode samvittighets ro, skotter han likevel samtidig bort til tolleren. Bare når han skjuler seg bak ham, tør han tre fram for Gud.

Lever det nå mennesker som denne fariseeren blant oss? Eller er hans tåpelige hovmod og hjerteløse gjerningshellighet blitt framstilt så ofte at mange har tatt advarsel av ham og begynt å søke rettferdighet på tollerens vei? Én ting har menneskene lært: at det ikke tar seg godt ut å nekte rett ut for at en er en synder. Men ellers er det bare altfor lett å kjenne igjen fariseerens trekk i mangt et speilbilde som livet avslører for oss, ofte i sine alvorligste timer.

Se, der ligger et menneske, mett av dager, på sitt siste leie, og fra Guds tjeners munn lyder spørsmålet til ham: «Når du nå snart skal dø, hva vil du da grunne ditt håp på – håpet om å bli salig og kunne bestå for Guds dom?»

Hør svaret hans, slik jeg så mange ganger har hørt det: «Gud hjelpe meg, jeg er nok en synder, jeg som andre. Men jeg har da ikke vært blant de verste. Jeg har aldri krenket noen eller gjort meg skyldig i noen grov gjerning. Jeg får be og strebe så godt jeg kan, så tenker jeg nok at Gud tar meg til nåde.»

Som fariseeren takker Gud for syns skyld, slik bekjenner denne mannen for syns skyld at han er en synder. Men det er bare en tom talemåte. Det ser vi av at han ikke er i stand til å bekjenne en eneste virkelig synd som tynger samvittigheten hans. Han vil kanskje si at han har overtrådt alle bud, fordi han har lært at han skal si det. Men skal han nevne et eksempel på at han har overtrådt Guds lov, blir munnen hans stum.

Som fariseeren stolte på ytre gjerninger, slik gjør også denne. Bare er han verre, fordi fariseeren i det minste kunne nevne gjerninger han hadde gjort, mens denne bare kan holde seg til at han har latt være å gjøre de groveste syndene. Som fariseeren skjuler seg bak tolleren, slik skjuler denne seg bak de andre. Akk, for Guds dom vil han se – for sent – at han står alene med Gud og ikke finner noen mengde der han kan forsvinne med sitt personlige ansvar.

Denne mannen har hørt om Guds nådegjerning mot ham i Kristus, og om at det er ved det botferdige hjertets tro en får del i denne nåden. Men av seg selv taler han ikke om det; han har ikke bruk for det. Han kjenner ingen trang til å krype til korset og med sjelens inderlige lengsel rope om renselse i Kristi blod. Hans egen bønn og hans eget strev er betaling god nok. Han stoler på seg selv til det siste.

Men noen ganger klarer fariseeren mye bedre å dekke over trekkene sine enn her. Da trer han fram i den strenge moralens navn og anklager evangeliet for å gjøre veien til salighet altfor lett. «For Gud er vi alle syndere», sier han, «det er sikkert nok. Men det er likevel farlig tale når det nå for tiden stadig blir forkynt at dyd og gode gjerninger ikke kan hjelpe oss til å bli salige, og at vi ikke kan bli frelst ved vår moralske kraft og vårt arbeid, men bare ved å gi helt opp oss selv og tigge om nåde for Kristi skyld.

Denne læren styrker da sannelig ikke den moralske kraften. Så det er ikke noe å undre seg over at synden tar overhånd, og at menneskene heller velger den lette veien – å anklage seg selv – enn å vandre på dydens tornefulle vei. Men gå først inn i en straffeanstalt og så inn i huset til en bra mann, og se om det ikke er forskjell på syndere.»

Dette høres jo både alvorlig og sant ut. Men fariseerens tale tok seg heller ikke så ille ut. La oss se litt nærmere på ånden i denne talen. En som erkjenner at han er en synder for Gud, klager over at bønnen om nåde er frelsens vei. Hvordan er det mulig? Fordi han har noen å sammenligne seg med som er verre enn han. Han trenger forbryterne, slik fariseeren trengte tolleren. Heller ikke han tør være alene med Gud. Hadde han vært det, måtte han ha stanset etter å ha sagt: «For Gud er vi alle syndere.» For da svarer Gud ham: «Altså har du og alle fortjent bare straff.»

Men når han ser på forbryterne og holder seg til det ytre, ser han ikke lenger det store som han og de har felles – at de er syndere – men bare det lille som skiller dem: at synden har brutt mindre voldsomt fram hos ham enn hos dem. Hans virkelige tanke er: Gud, jeg takker deg fordi jeg ikke er som disse menneskene, som trenger omvendelse og må krype til korsets fot.

I en tid da evangeliet lenge har vært forkynt, opptrer denne slags fariseisme ofte i en enda finere form. Den prøver om det ikke skulle gå an å trøste seg til Guds nåde i Kristus og samtidig beholde i det minste litt av sin egenrettferdighet. «Jeg vil ikke nekte for», heter det her, «at bare nåden kan frelse en synder. Ingen er så rettferdig at han kan klare seg uten Kristi frelse. Men en behøver likevel ikke å skildre synden så overdrevent som når det for eksempel heter i salmen: 'Jeg verre var enn tanken kan utmåle.'

Jeg kan godt erkjenne at jeg trenger nådens frelse, og likevel med sannhet si at jeg kjenner større syndere enn meg og kan tenke meg verre synder enn mine. Vi ser jo dessuten hva en slik overdreven sorg over synden fører til. Folk blir ført inn i en usann og usunn sjelstilstand. Hele livet blir sorg og klage. All freidighet og frimodighet til arbeidet i livet går tapt, og resultatet blir forskrudde mennesker som er til plage for seg selv og andre. Nei, la oss takke for nådens trøst i vår skrøpelighet, men også erkjenne de restene av Guds bilde som ennå er bevart i vår natur.»

Denne talen føres i sannhetens og edruelighetens navn. Og likevel – var ikke Paulus sannferdig da han kalte seg den største blant syndere? Tyder ikke det på at den som virkelig lærer sin synd å kjenne, ser at den har forgiftet alt han gjør og hele hans vesen, så han ikke har lett for å tenke seg noen verre enn seg selv? Og når en har lett for å tenke seg større syndere enn seg selv, tyder ikke det på at hjertet er fanget i den fariseiske måten å se livets utside på, og er blindt for hvordan det står til innvendig?

Og når en har så skarpt blikk for faren ved en usunn sorg over synden, kommer ikke det av at en trenger disse stakkars syke sjelene som en bakgrunn som får ens egen innbilte sunnhet til å ta seg så mye bedre ut? Og av at en trenger dem til å skyve foran seg når Guds blikk ellers kunne falle så skarpt inn i sjelen at den ble nødt til å se seg selv verre enn tanken kan utmåle?

Lærer et slikt hjerte ved Guds nåde noen gang å forstå seg selv, vil det se at det i denne tilstanden slett ikke hadde gitt opp seg selv ennå. Det stolte mest på seg selv og ville bare bruke Guds nåde i Kristus som et beroligende sovepulver for samvittigheten når den begynte å kreve at hjertet en gang for alvor skulle lære å si: «Gud, vær meg synder nådig!»

Men det er ikke så lett å lære å be tollerens bønn for alvor. Det går an å veve seg egenrettferdighetens drakt av selve bønnen om nåde.

«Jeg har ingenting å rose meg av», heter det her. «Jeg kan ikke opphøye meg over noe menneske; jeg kan bare be: Gud, vær meg synder nådig! Sannelig, er noen fattig i ånden, så er det jeg. Jeg er ikke som så mange troende, som rakker ned på den uomvendte verden fordi de mener de er så mye bedre. Jeg kan heller ikke forakte de grove synderne slik verden gjør, for jeg dømmer meg selv til å være den groveste av alle. Nei, gjennom kamper så tunge at kanskje ikke mange har gått gjennom maken, er alt mitt eget tatt fra meg, og hjertet er blitt tømt, slik det må være for at Gud skal kunne fylle det med sin nåde.»

Denne talen klinger nesten som en omvendt kristens, og likevel stikker fariseeren fram. Hvorfor dveler han så mye ved sin åndelige fattigdom og ved hva det har kostet ham å bli så fattig? Det skulle da vel aldri være slik at han gjør seg en ros nettopp av at han ikke har noe å rose seg av – at han stoler på sin fattigdom i stedet for på den nåden som vil gi seg til det fattige hjertet? Jo, slik er det.

Av Guds ord og ved hans Ånds virkning i samvittigheten har han lært at nåden bare kan gi seg til det fattige hjertet. Men han forstår ikke at grunnen til dette alene er at bare det fattige hjertet vil ta imot nåden, mens den som har noe å stole på i seg selv, forakter den.

I stedet gjør han seg en rikdom av sin fattigdom, som om den ga ham rett til å kreve nåden. Han bærer seg at som et barn som har fått lov til å ta en gullmynt, og så begynner å rose seg av at det grep mynten, i stedet for å glede seg over gullet og takke den som ga det lov til å strekke ut hånden og gripe det.

Derfor blir han også hengende i det ytre, på fariseerens vis. Ellers kunne han ikke mene at hans åndelige fattigdom var så stor. Nettopp den som for alvor har gitt opp sitt eget, vet at han ikke engang har maktet å gjøre dette helt. For selv om han regner seg selv så ringe for Gud som noe menneske kan, ser han likevel at det alltid er noe inne i ham som fortsetter å friste ham til å stole på sitt eget – på sin omvendelse, sin fattigdom, sin trang til nåde – i stedet for på Guds nåde i Kristus alene.

Derfor trenger også den som stoler på sin fattigdom, andre mennesker å sammenligne seg med, på fariseerens vis. Han blir først sikker på at fattigdommen hans er ekte når han får skottet bort på den egenrettferdige verden og på slike troende som etter hans mening er selvgode, men som i virkeligheten kanskje er fullt så fattige som han – bare at de har et større hat til synden!

Aldri kommer hjertets evne til å bedra seg selv sterkere til syne enn der det gjelder å gi opp alt sitt eget. For dette kravet er det sterkeste som kan stilles til noe menneske, så visst som egenkjærligheten er selve vesenet i vår medfødte syndighet.

Å kreve at vi gir opp all egenrettferdighet, er omtrent det samme som å kreve at vi skal gå ut av vårt eget skinn. For å holde fast på vårt eget for enhver pris og beundre vårt eget er nettopp «vår naturs medfødte vanart og dype fordervelse». Derfor kunne heller ingen oppfylle dette kravet hvis ikke Guds nåde var rede til å hjelpe oss til det.

Å, om alle de som mener det er så lett å anklage seg selv og tigge om nåde som tolleren, bare for alvor ville prøve det! De skulle nok få kjenne at det er lettere arbeid å dynge egenrettferdighetens døde gjerninger oppå hverandre enn å legge hele sitt hjerte, uten noen som helst baktanke, inn i tollerens bønn: «Gud, vær meg synder nådig!» For å kunne gjøre det må vi ha fordømt oss selv og gitt opp enhver tanke om at vi nå eller noen gang, på noen måte, skal kunne finne noe som gjør oss rettferdige for Gud.

Å be om nåde er slett ikke det første en synder griper til når synden hans for alvor begynner å forferde ham. Først begynner han å lete etter noe som kan gjøre ham verdig til å få nåde. Evangeliet om nåden i Kristus blir forkynt for ham: at Kristus har gjort alt som skulle gjøres, og lidt alt som måtte lides, for at Gud av nåde skulle kunne skjenke synderen rettferdighet. Da blir han nok grepet av en inderlig lengsel etter at dette ordet skulle gjelde ham. Men nettopp dette kan han ikke tro.

«Ja», mener han, «hvis jeg bare var virkelig omvendt og troende! Men ennå har jeg ikke lidt nok under synden min. Ennå er angeren min ikke dyp nok, ennå er lengselen min etter frelse ikke inderlig nok. Kunne jeg bare få oppleve det andre som nå er troende, har opplevd i sin vekkelsestid, og bli så fattig og sønderknust som de!»

Det kan virke hardt å kalle en slik hjertetilstand fariseisme. Likevel er den det i sin dypeste grunn. Nettopp derfor hindrer den den arme synderen i å gripe i tro den nåden som Gud så kjærlig rekker ham i sitt ord, og som hjertet hans så inderlig lengter etter å ta imot.

Riktignok har en slik sjel gitt opp å stole på noe av det han har. Men han har ennå ikke gitt opp å stole på at han til slutt skal komme i besittelse av en omvendelse og en tro som kan gjøre ham verdig til nåden. Riktignok støtter han seg ikke lenger til ytre gjerninger. Men han har likevel ikke trengt dypt nok inn i sitt hjerte til å kunne erkjenne at det aldri vil bli i stand til å frambringe noen omvendelsesgjerning som han kunne støtte seg til når han ber Gud om nåde.

Og riktignok sammenligner han seg ikke med andre for å forherlige seg selv. Men han trenger likevel de andre, fordi det er lettere for ham å tro at han en gang kunne bli som de, enn å overgi seg til Gud på nåde og unåde. Han skjønner ikke at den største ulykken for ham ville være om den dagen kom da han mente han var så omvendt og troende at han trygt kunne be Gud om nåden.

Men er sorgen hans over synden bare sann og alvorlig fra begynnelsen av, skal Gud nok sørge for at han aldri får fred i en slik innbilning. Jo mer han arbeider med sitt arme hjerte for å få det omvendt og fromt, desto mer vil han til sin sorg erfare hvor ugudelig og hardt det er, inntil han til sist fortviler om noen gang å bli slik han mener han må være for å få nåde.

Men nettopp når han fortviler, er han skikket til å be: «Gud, vær meg synder nådig!» For først da mener han nåde når han sier nåde. Før gikk alt hans strev ut på å fortjene nåden, det vil si å få en mer eller mindre fortjent lønn for sitt arbeid – for å fortjene nåde er en selvmotsigelse. Derfor kan du bare ved å fortvile over deg selv komme fra fariseerens standpunkt til tollerens. Og derfor er det Guds

nåde alene som kan bringe ethvert menneske som ikke står den imot, til å stå for hans ansikt slik tolleren sto.

Se så på denne mannen, der han står avsides i templet med øynene slått ned og slår seg for sitt bryst. Han er alene med Gud, som om han var den eneste synderen i hele verden – alene, slik hver eneste en av oss vil bli det, om ikke før, så i døden. Han ser ingen. Om tusener hadde stått ved siden av ham, hadde han likevel vært like mye alene med Gud – slik den skolegutten læreren hører i leksen, er alene med læreren, hvor mange gutter det enn er i klassen.

Han ser ikke engang fariseeren, som så ham så godt og visste så godt å utnytte at han var der. Men tolleren kan ikke utnytte at fariseeren er der. Han kan ikke si: «Så ugudelig er jeg da ikke som denne mannen, som tror han kan betale Gud, som om han var en kremmer som tok imot avdrag på regningen.» Nei, hele blikket hans er vendt innover mot hans eget hjerte. Der inne ser og kjenner han synden som et fjell som vil knuse ham hvis det ikke blir løftet av ham, og han vet ingen råd, slett ingen råd, mot det.

Så bryter han ut i bønnen: «Gud, vær meg synder nådig!» Han har ikke et ord mer å si, for hele sjelens lengsel ligger i dette ene: å få nåde, fri, ufortjent nåde. Får han den, har han alt. Blir den nektet ham, kan ingenting annet hjelpe.

Og akkurat som han ikke har noe mer å be om, har han heller ikke noe å påberope seg som grunn til at Gud skulle benåde ham. Det er nettopp det store ved tollerens bønn at den ikke har noen begrunnelse. Og det er nettopp det sørgelige ved våre bønner om nåde at vi så gjerne vil finne noe hos oss selv som vi kan oppgi som grunn til at Gud må høre oss.

Riktignok finnes det for Gud en tilstrekkelig grunn til å benåde syndere. Men denne grunnen ligger ikke i noe som helst av synderens eget. For Kristi skyld alene vil han benåde den som ber. For Kristi skyld alene kan og tør den som ber, tro at bønnen hans har funnet veien til Guds hjerte og fått ham til å uttale rettferdiggjørelsens dom.

Som maten er for den som holder på å sulte i hjel, slik er evangeliet for den sjelen som fortviler over seg selv. Et slikt menneske har gitt opp alt sitt eget. Skal han få håp om nåde og salighet, må grunnvollen for håpet hans ligge utenfor ham. Og en slik grunn finner han i evangeliet, lagt av Gud selv i uendelig kjærlighet.

Lenge før han hadde bedt om nåde, hadde Kristus vunnet nåden for ham. Mens han ikke tenkte på Gud, hadde Gud tanker om nåde og fred for ham. Mens han møysommelig arbeidet og strevde for å fortjene nåde, kalte Gud på ham at han ikke skulle veie ut penger for det som ikke er brød, men komme til Kristus og finne hvile for sin sjel hos ham ved å ta imot hans ord i tro i sitt hjerte.

Og nå forstår synderen at troen bare kan kalles en betingelse for å få nåde på samme måte som det å åpne munnen kan kalles en betingelse for at den sultne skal bli mett der maten står ferdig – eller som det å lukke hånden om gullmynten kan kalles en betingelse for å få den når noen legger den i hånden. Slik blir det fattige hjertet mettet med nådens rikdom.

Den som er rettferdiggjort av nåde for Kristi skyld, får en vissere og fastere grunn for sitt håp om salighet enn den alle egenrettferdighetens gjerninger kunne makte å legge. Men i seg selv får han aldri noe å stole på.

Visst kommer han til å elske den Frelseren han skylder alt, med en kjærlighet som fariseeren, som bare elsker sitt eget, aldri kjenner. Visst får han som Guds benådede barn sin Fars Ånd inn i hjertet, og med den kraft til å leve et hjerteliv i Gud. Sammenlignet med fariseerens liv er det som barnets fellesskap med sin far mot trellens frykt for sin herre. Visst blir han øvd og oppdratt av Gud i helliggjørelsens strid, så det ville være løgn om noen sa at han hadde bedt om nåde og var blitt rettferdiggjort av nåde, men at det ikke var noen virkning av nåden i livet hans.

Men når spørsmålet er hva som gjør et menneske rettferdig for Gud, hjelper ikke alt dette det minste. Snarere er det en stor fare for den rettferdiggjorte synderen at han blander sammen det han ved Kristi kraft får nåde til å gjøre, og det Kristus har gjort for ham. Skjer det, får han straks noe å stole på i seg selv. Da svinner det ydmyke, troende tollersinnet, og de gamle fariseertrekkene begynner igjen å tegne seg i sjelen.

Aldri vil en synder som er rettferdiggjort av nåde, våge å si på sitt dødsleie: «Jeg vet at jeg skal bli salig, fordi jeg har vært en så god kristen.» Alltid vil han si: «Jeg vet at jeg skal bli salig, fordi Kristus har vært og i evighet er så god mot meg.»

Men den anfektelsen som mange troende må gå gjennom kort før de dør, har ikke sjelden sin grunn i at Herren helt på det siste må kle av dem en skjult egenrettferdighet. Den består i at de i livet ikke har trøstet seg helt og alene med Kristus, men også – mer eller mindre bevisst – med at de likevel ennå kunne bli bedre kristne. Nå kommer døden, og de ser at de fremdeles bare kan klage over seg selv.

Da kommer fortvilelsen over dem igjen, som i den stunden da de først lærte å gi opp alt sitt eget og be tollerens bønn. Igjen ligger hele sjelens lengsel i dette ene: «Gud, vær meg synder nådig for Kristi skyld!» Og dette er dens evige redning. For bare de som har sagt alt når de har sagt tollerens bønn, kan gå rettferdiggjort inn i Farshuset der oppe.

Ja, Gud hjelpe oss arme syndere, så vi av hjertet må gi opp all egenrettferdighet, slik at nåden i Kristus kan få rettferdiggjøre oss. Måtte vi alle som én erfare at hvor stor forskjell det enn ellers kan være på syndere, er de likevel like i dette: Den fred som den virkelige rettferdigheten gir, kan de først få når de har lært å legge hele hjertet inn i bønnen: «Gud, vær meg synder nådig for Kristi skyld!» Amen.

Om J. C. Heuch

1838–1904

Johan Christian Heuch (1838–1904) ble født 23. mars 1838 i Kragerø. Han ble cand.theol. i 1861 og var fra 1865 til 1873 personellkapellan hos Jørgen Moe, først på Bragernes og så i Vestre Aker. I 1875 ble han hovedlærer ved Det praktisk-teologiske seminar i Kristiania, og fra 1880 var han sogneprest i Uranienborg. Han var med og redigerte «Luthersk Kirketidende» og senere «Luthersk Ugeskrift». Fra 1889 til han døde 13. februar 1904, var han biskop i Kristiansand.

Heuch sto for en streng, bekjennelsestro luthersk teologi. Han var en av sin tids fremste forkynnere og apologeter, og han tok til motmæle mot Bjørnstjerne Bjørnson og Georg Brandes. I sine siste år kjempet han mot den nye, liberale teologien, som han mente bare var et overgangsstadium på vei mot rasjonalismen.

Forkynnelsen hans fikk betydning for mange. Johannes Brandtzæg, som senere grunnla Kinamisjonsforbundet, var en ung student som hadde lest Bibelen uten å få fred med Gud. Høsten 1882 hørte han Heuch tale over Luk 18,18: «Hva skal jeg gjøre for å arve evig liv?» Det fortelles at Heuch begynte med å peke på hvor merkelig spørsmålet er: Skal en gjøre noe for å arve? Så talte han om det Kristus har gjort. En arv får en ikke ved å gjøre noe, men ved å ta imot det andre har sørget for. Under den talen kom Brandtzæg til tro. Han forlot kirken glad og fri, og begynte å lese teologi.

«Sjelesorgen hos de syke» (2. utgave 1889) er Heuchs klassiske bok om sjelesorg ved sykesengen. Den ble oversatt til svensk, finsk og engelsk. Heuch skrev den for prester, men den viser alle som besøker syke og døende hvordan Guds ord kan bringes til både den uomvendte, den nyomvendte, den troen er svak hos, og den prøvde kristne.